

2023 tél

MADÁRTÁVLAT

MADÁRTAN

4 Telepesen fészkelő madarak IV. – Gém- és ibiszfélék, kárókatonák

MADÁRVÉDELEM

8 Madárpusztulások a Kiszalárdon

12 A vetési varjú: konfliktusok madara

MADÁRTAN

18 A daru vonulása és gyülekezése Zala megyében

20 Daruköltés Zalában

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

22 Hírek, érdekességek

MADÁRVÉDELEM

24 Fűleskuvikodú-kihelyezés két éves tapasztalatai a Tapolcai-medencében

MEGEMLÉKEZÉS

26 A mezítlás doktor

HÍREK

28 MME-hírek: 2023. július–szeptember

MADÁRGYŰRÜZÉS

32 Érdekes madármegkerülések

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

36 Érdekes madárfészkelések

FAUNISZTIKA

40 Érdekes madármegfigyelések

CSIPOGÓ

43 Csatában vagy egyedül?

MME BOLT

47 Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

Énekfő seregély (fotó: Orbán Zoltán)

VISSZATEKINTÉS

Az idei év végi visszatekintés, összegzés egészen különleges. Nem egy év, hanem fél évszázad történéseire van lehetőségünk és kötelességünk visszatekinteni. A ma közismert természetvédelmünk hajnaláig, az első nemzeti parkunk alapításáig látunk el. A Hortobágyi Nemzeti Parkot 1973. január 1-jén alapították, egyesületünket 1974. január 6-án, ez volt a hőskor annak ellenére, hogy akkor éppen milyen politikai korszakot éltünk. Mármint éltek akkori kollégáink, mondhatjuk hőseink, mivel jómagam – sok ma aktív természetvédővel együtt – is csak kicsit később születtem, és a hőskorról csak alapító atyáink történetei alapján tudok képet alkotni. Több generációnyi természetvédő nőtt fel azóta, a kezdeti reményeket és célkitűzéseket az évtizedek során sikerek és kudarcok sora követte. Közben sikerült egy-egy fontos lépést megtenni előre a védett területek kijelölésével, a kihalás szélére sodródott fajok megmentésével, közben újabb és újabb kihívások tornyosultak elé.

Amikor én belenöttem a természetvédő társadalomba, mi is tele voltunk reményekkel és lendülettel. A rendszerváltás, a csatlakozás az Európai Unióhoz, a Natura 2000 területek hálózatának kijelölése, az erősebb jogszabályok, a sokkal több tudás mind-mind fel is jogosított erre. Azonban közben szembe kellett néznünk olyan ellenirányú hatásokkal is, mint a globális fogyasztói társadalom előretörése, a világ lakosságának további növekedése, a klímaváltozás és a biodiverzitás-válság. Ennek ellenére elkötelezettségünk tovább hajtott minket előre, és sok újabb siker és kudarcot könnyelhettünk el. Az elmúlt években jött a pandémia, a háború a szomszédunkban, itthon lemásoltuk azokat a hibákat, amikről tudtuk, hogy Nyugat-Európában milyen következményekkel járt például a mezőgazdasági területek madárvilágára. De közben a parlagi sasok, kerecsensólymok, tűzokok és szalakóták állománya tovább

növekedett, és számos más sikertörténetet is fel tud mutatni egyesületünk és a szélesebb természetvédő társadalom is. A technológia változása ezekben az évtizedekben különösen látványos volt. Amikor az első tagkártyát kiállították, még telefonvonalhoz vagy éppen nyomtatási, sokszorosítási lehetőséghez is nehézkes volt hozzáférni. Ma, amikor éppen túléltünk a 41 000. tagsorszámon, lassan nincs olyan ember, akinek a zsebében ne lenne okostelefon, és azon keresztül a világ tudása és áldatása is csak egy koppintásnyira van. De nem is ez a fontos, hanem az, hogy ez a társadalmunkat is milyen mértékben megváltoztatta. A technológia sok tekintetben javította az életünket, de hozzásegített ahhoz is, hogy még jobban eltávolodjunk természeti környezetünktől. A ma felnövekvő generáció egy egészen más világba nő bele, és egy furcsa kettőségbe csöppen. A klímaváltozás és a biodiverzitás-válság már nem egy távoli lehetőség, hanem a megélt valóság számukra, viszont nagyon nem világos, hogy merre is vezet az út, mit is kellene tenniük. Szerencsére most is vannak olyanok, akik nagy reménnyel és lendülettel állnak a kihívások elé. Számomra fontos jelzés volt, amikor néhány éve fiatal tagjaink megalapították az ifjúsági tagozatunkat, ami reményeim szerint új lendületet hozhat.

Ez az ötven év személyes történetek, sorsok sokasága, amelyek összefonódva egy áramlatot képeztek és vittek előre az úton. A visszatekintés tisztelgés az elődök előtt, tapasztalatok összegzése és egyben erőgyűjtés az előttünk álló feladatokhoz, a tornyosuló kihívásokhoz. Ha időnként reményvesztettnek érezzük magunkat, érdemes visszatekintnünk, és elődeink példáját követve feltúrni az ingujjunkat és nekilátni. Mert csak ez az egy út van.

*Halmos Gergő
ügyvezető igazgató*

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXX. évf. 4. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: EPC Nyomda – Budaörs

FELELŐS VEZETŐ: Mészáros László ügyvezető

ISSN 1217-7156

A címlapon: kis lile (fotó: Tóth László) – Köszönjük a Birdo – Az év madárfotósa program támogatását!

Telepesen fészkelő madarak IV.

GÉM- ÉS IBISZFÉLÉK, KÁRÓKATONÁK

Európában kilenc gémféle költ, és ezek mindegyike Magyarországon is rendszeresen fészkel. Közülük csak a törpegém és a bölömbika nem alkot kolóniákat, ezek páronként települnek. Bár a bölömbika esetében gyakran előfordul, hogy egy-egy hím több tojóval is párba áll, és ilyenkor azok fészkei viszonylag közel épülnek egymáshoz. A törpegém viszont klasszikus magányos (szoliter) fészkelő.

A rendszertani értelemben valódi gémeknek tekintett fajok telepeire rendszeresen csatlakoznak a kanalasgémek is, amelyek az ibiszfélékhez tartoznak, ezért a magyar nevük igencsak félrevezető. A batla – amely manapság csak kisszámú és alkalmi fészkelő Magyarországon – viszont „ránézésre” is ibiszféle. Azt, hogy a kanalasgém nem gém, sok más mellett az is jól mutatja, hogy mind a hét telepesen fészkelő gémfélénknél világoskék tojásai vannak – miközben a batlaé is kék, csak lényegesen élénkebb színű –, a kanalasgémnek viszont fehér alapon rozsdavörös foltokkal, karcolásszerű mintákkal tarkított tojásai vannak.

ÁGAKBÓL ÉS NÁDBÓL, MAGASAN ÉS ALACSONYAN IS

A hazai gémtelpek egy része avas (évek óta nem aratott) nádasokban alakul ki, de vannak erdei gémtelpek is, amelyeken a gémek és a kanalasgémek is a fákra, gyakran nagy magas-

ságban építik a fészkeiket. Léteznek azonban olyan telepek is, amelyek vízben álló fűzbokrokra létesülnek. Ezek a fűzbokrok gyakran nádasokban vannak, olyanokban, amiket hosszú évek óta nem aratnak, és a viszonylag alacsony vízben kialakulhat egy fűzbokros mint a természetes szukcesszió nádasát követő állomása.

A fákon vagy fűzbokrokra fészkelő gémek mindegyike vékony gallyakból építi fészket, míg a nádasba települők elsősorban nádszálakból építkeznek. Ezek alól egyedül a szürke gém jelent kivételt, amely a nádasban is a szárazulatról hord be gallyakat, és részben abból építi fészket. Az erdei gémtelpeken legtöbbször szürke gémek, bakcsók, kis kócsagok, üstökösge-mek költenek együtt. Az egyes fajok telepen belüli elhelyezkedésére jellemző, hogy a szürke gémek általában magasabban, a nagyobb fák csúcscsözeleire építik a társfészkelőkénél jelentősen

A szürke gémek általában nagy magasságban építik fészkeiket, és azok általában távolabb helyezkednek el egymástól (balra), ha nádasba települnek, akkor is gallyakból állnak (jobbra) (fotók: Haraszthy László)

A kanalasgémek fészkei gyakran sűrűn egymás mellett épülnek, általában a vízszinthez közel

← A nagy kócsagok Magyarországon szinte kizárólag többéves aratatlan nádasban költenek, fészkeik pedig távolabb helyezkednek el egymástól (fotó: Bodnár Mihály)

nagyobb fészkeiket. A bakcsók és az üstökösge-mek viszont rendszerint az alacsonyabb részeket választják, de különösen a nagy telepeken ezeket a „szabályokat” a kisebb testű fajok nem tartják be. Ráadásul a bakcsók – és kisebb mértékben a kis kócsagok is – nem egyszerre vagy néhány napon belül veszik birtokba a telepet. A bakcsók esetében két vagy esetleg három hullámban történik a betelepülés. Az egyes párok költéskezde-se között akár három hét vagy néha még annál is több idő telhet el. A bakcsó- és a kiskócsag-fészkek és a bennük lévő világoskék tojások olyannyira hasonlóak, hogy a faji hovatartozást csak a kottló madár megfigyelése alapján lehet biztonsággal megmondani.

EGY ÚJ BETELEPÜLŐ: A PÁSZTORGÉM

Egy évtizede Magyarországot is elérte az egész világot meghódító pásztorgém terjeszkedése. Több telepen is találok fészkelő párokkal, és mindenütt azt tapasztaltam, hogy ezek a jövevények a többi ott fészkelő fajnál sokkal óvatosabbak, félénkebbek. A gémtelpeken kottló madarak – a megfigyelő számára megfeszíthetetlen okból – időnként felriadnak, majd valamennyi madár tesz pár kört a levegőben. Ilyenkor a bakcsók, kis kócsagok és üstökösge-mek amint visszaereszkednek a fára, máris elkezdnek az ágakon fészkeik felé gyalogni, és egy-két percen belül valamennyi madár már nyugodtan kottlik tovább. Nem így a pásztorgémek. Ezek sokkal óvatosabbak: ülnek a fa csúcscsán, bizalmatlanul nézegetnek

A kárókatonák ürüléke tönkreteszi a fákat, de azok kiszáradásuk után is még sokáig alkalmasak fészkelésre – erre a fára több mint húsz pár települt

A kanalasgémek nagyon korán, még a lombfakadás előtt kezdenek költeni

Magyarországon a nádasokban lévő fűzbokrokra sem építenek fészket a nagy kócsagok

körbe-körbe, néha a lombkorona alá kukucskálnak, és csak jóval a többiek után foglalják el fészkeiket. Ezeket végképp nem lehet megkülönböztetni a többi fajétól, ezért megtelepedésük bizonyítása is meglehetősen nehéz, sok időt és türelmet igénylő feladat. Persze beérhetjük azzal is, hogy megállapítjuk, bejár egy telepre, ezért minden bizonnyal fészkel is. Mivel azonban egy terjeszkedő fajról van szó, fontos szempont, hogy új helyeken történő megtelepedését fészkeinek felderítése alapján tudjuk bizonyítani.

ERDEI TELEPEK

Az erdei gémtelpekről Magyarországon mindig hiányzik a vörös gém. Előfordult már, hogy ilyen helyen költött, de ez különleges ritkaság. Az öreg erdőkben kialakult telepeken az sem ritka, hogy egy-egy nagyobb fán valamennyi faj fészkel, akár a kanalasgém is beleértve. A nagy kócsag ugyancsak kerüli az erdei gémtelpeket, és szinte kizárólag a nádasokban költ. Rendszeresen előfordul viszont az is, hogy az erdei gémtelpet kizárólag szürke gémek alkotják. Ilyen gémtelpek például a Duna alsó szakaszán több helyen is találhatóak, de a Fővárosi Állatkert Nagy-tavát körülvevő öreg nyárfákon is van egy aktív szürkegém-telep.

A kárókatonák erősen maró, meszes ürülékéből bőven jut a fészkek peremére is

A kopár szigetre épült kárókatonafészkek is sűrűn egymás mellett helyezkednek el (fotók: Haraszthy László)

A pástorgémek homogén telepén is sűrűn, egymás mellett vannak a fészkek,...

TELEPEK A NÁDBAN

A nádi gémtelpeken elsősorban nagy kócsagok és vörös gémekek költenek. Nem ritka azonban a homogén nagy kócsagtelep sem. Ezek nagyobb távolságban helyezik el egymástól a fészkeiket, ami a néhánytól a tíz méterekig is terjedhet. A telephez tartozó szürke gémekek szintén egymástól távolabb építik fészkeiket, míg a kanalgémek sokszor olyan közel települnek, hogy a fészkeik szinte összeérnek. A szürke és vörös gémekek, nagy kócsagok letördelik, illetve lehajtogatják a nádszálakat, és az így kialakított alapra rakják a fészkeiket, amely akár másfél méterre is lehet a víz felett, míg a kanalgémek a vízfelszín közelében építkeznek. A kisebb termetű gémekek – kis kócsag, bakcsó, üstökös-gém és pástorgém – nádszálakra épített fészkei általában a víz közelében helyezkednek el. Amióta a kis kárókatona újra fészkelő madár Magyarországon, ez a faj is szívesen csatlakozik mind az erdei, mind a nádi gémtelpekhöz.

TÖBB ÉVTIZEDIG VAGY CSAK NÉHÁNY ÉVIG

Érdekes, hogy az erdei gémtelpek akár évtizedekig is ugyanazokon a fákon létesülhetnek, ugyanakkor a kormorán telepei, melyek néha a gémekek közös kolóniákon találhatók, néhány évenként új helyen létesülnek. Ennek magyarázata, hogy a kormoránok meszes ürülete miatt, amely a fészket tartó fák leveleit időnként vastagon befedi, a fák idővel elpusztulnak, míg ugyanez a gémekeknél nem következik be.

Néhány évtizeddel ezelőtt a Tisza menti puhafás ligeterdőkben a híres – Algyő határában lévő – saséri gémtelptől észak felé haladva néhány tíz kilométerenként mindenütt találkozhattunk egy-egy nagyobb teleppel, de a Hortobágyon is több erdei telep volt. A Borzas-erdőben, a Vajda-laposi-erdőben, a Meggyes-erdőben és további helyeken is költöttek a gémekek, melyek szép lassan behúzódottak a nádasokba. Ennek pontos okát nem ismerjük, azt azonban tudjuk, hogy a Tisza mentén mindenfelé nagyobb kiterjedésű rizsföldek voltak, melyek döntő többsége megszűnt, és ezzel a gémekek táplálkozóterületei is elfogytak.

Az erdei gémtelpeken a bakcsók, kis kócsagok, pástorgémek és az üstökös-gémek csak nagyon kicsi fészket építenek (balra), viszont a szürke és vörös gémekek, illetve a nagy kócsagok fészkei gyakran a másfél méteres átmérőt és a méteres magasságot is elérhetik, nem csoda, hogy ennek védelmében számos faj telepszik meg (kobbra)

...sokszor csak csőrnyújtásnyira épülnek egymástól (fotók: Haraszthy László)

ALKALMAZKODÓ NAGY KÓCSAG ÉS SZÜRKE GÉM

Viszont szinte ezzel egy időben a korábban kifejezetten ritka nagy kócsag egyre gyakoribbá vált. Manapság a nagy kócsagok és a szürke gémekek is rendszeresen vadásznak a lucernaföldeken vagy a lekaszált réteken. Sokszor több tucat madár is látható egy-egy ilyen helyen, ahol azok mezei pocokra vadásznak. A korábban különösen féltéknek tartott nagy kócsagot ma már rendszeresen megfigyelhetjük az autópályák mentén – a szárguldo autóktól néhány méterre –, amint pocok- és sáska-táplálékot keresgél. Minden bizonnyal ez a megváltozott táplálkozási stratégia lehet a magyarázata annak, hogy a korábban a közvetlen kipusztulás szélére került, rendkívül impozáns madár Európa egyre több országában jelenik meg költő fajként.

A szürke gémet évtizedeken keresztül pusztították, mondván, hogy jelentős kárt okoz a halgazdaságokban. Ha egy faj táplálékát valahol mesterségesen feldúsítják, akkor azt az adott faj ki fogja használni. Nem lehet azon csodálkozni, hogy

A cseperedő, de még a kifejlett szürkegém-fiókáknak is bőséges helyük van a nagy fészkekben,...

a szürke gém is szívesen üldögélt a halastavak úgynevezett etetőkaróin, és azokról próbált táplálékhoz jutni. Szerencsére ez a gyakorlat ma már a múlté (?), ugyanakkor nemcsak a nagy kócsag alkalmazkodott, hanem a szürke gém is alaposan megváltoztatta táplálékszerzési stratégiáját. Ma már egyáltalán nem ritka, hogy ez a nagy testű gémféle a kerti tavak mellett álldogál, és az abban úszkáló aranyhalakra vadászik, amivel újabb, immáron lakossági ellenségeket szerez magának ezzel a nagyon nehezen kezelhető viselkedéssel.

A GÉMTÉLEPEK HASZONÉLVEZŐI

A nádasok kócsag- és gémfészkeinek gyakran vannak hasznélvezői is. A víz felett magasan – egy-két méterre – épült fészkek alatt esernyőszerűen takart, védett rész alakul ki, amely biztonságos fészkelőhelyet jelent több madárfaj számára is. A kis vöcsök, a kis vízicsibe, a guvat, a vízityúk, a szárcsa, a barát- és cigányréce szívesen települ a gémfészkek alá. A víz felől érkező zsákmányolókkal, fészkekfosztogatókkal szemben ugyan ez sem mindig jelent elég védelmet, de a felülről vadászó barna rétiheja vagy akár a varjúfélék nem tudják felfedezni az ilyen helyen épült fészkeket. A barköcsöcege pedig még ennél is messzebb megy, az ugyanis egyenesen a gémfészkek oldalába építi sajátját. Előfordul az is, hogy a közösség nemcsak két, hanem három szintből is áll, ugyanis a vízen lévő fészkek fölé, de a gémfészkek alá néha egy-egy nádirigó vagy cserregő nádirigója is települhet.

A vegyes gémtelpek, amelyeken több faj, továbbá kanalgémek és kárókatona is költenek, vonzzák a más rendszertani egységhez tartozó madarakat. Az üres fészkek valamelyikébe egyre gyakrabban települ az uhu, és az sem ritka, hogy egy-egy kerecsensólyom is csatlakozik a gémtelpekhöz, míg korábban a barna kánya szinte rendszeres fészkelőnek számított, amikor még a folyóink mentén erősebb állományai költöttek.

Az utóbbi negyven-nyolcvan évben a nagy kócsagok – és a szürke gémekek is – rászoktak a lucernaföldeken, frissen kaszált füves területeken élő mezei pocok zsákmányolására, legújabbban egy-egy vörös gém is megjelenik közöttük

Amióta a pástorgém is fészkel Magyarországon, a fehér gémfiókákra már nem lehet automatikusan rámondani, hogy kis kócsagok; a pástorgémfiókák sötét csőrének vége mindig sárga

...ugyanakkor ez a kirepülés előtt álló bakcsófióka egyedül is alig fér el a fészkekben

A szürke gémekek szívesen halásznak nyílt területen, a vörös gémekek azonban igénylik a takarást

AKÁR KOPÁR SZIGETEKEN IS

Létezik egy még különlegesebb helyen létesülő madárkolónia, ezek pedig a kopár szigeteken jönnek létre. Ne gondoljuk, hogy ez csak a trópusokra jellemző. Először Közép-Anatóliában láttunk ilyet Kalocsa Bélával – egy szikes tó kopár szigetén még a kis kócsagok is a földön fészkeltek maguk építette fészkekben. A Hortobágyi-halastó egyik szigetén pedig szintén a talajra építő kárókatonák költöttek néhány éven keresztül.

VÍZI KONFLIKTUSFAJOK

A halevő madarak a világ minden részén összeütközésbe kerülnek a halászokkal, horgászokkal, akik a zsákmány csökkenését gyakran a madarak, fókák, illetve más állatok nagy számával hozzák összefüggésbe. Megfelelnek azonban arról, hogy a tengerek halállományának megfogyatkozását elsősorban az úszó halfeldolgozó üzemként működő, radaros hálókkal felszerelt hajók túlhalászó lerablása és a vizek – beleértve az európai folyókat és tavakat is – mértéktelen szennyezése okozza.

Haraszthy László

Ezekből a „csúfságokból” lesz a csoda szép vörös gém (fotók: Haraszthy László)

MADÁRPUSZTULÁSOK A KISALFÖLDÖN

Sajnálatos módon az emberi infrastruktúra állatok millióival végez minden évben világszerte. A legijesztőbb talán az, hogy mi általában csak a jéghegy csúcsát látjuk. Egy természet- és madárvédő minden megtalált, az emberi infrastruktúra miatt elpusztult állat után elszorodik. Vajon a kényelmünk érdekében hány állat „veszhet oda”? A cselekvő természetvédő persze az egyperces merengést követően és a nyelőcsövében keletkezett gombócot – amely ilyenkor legalábbis az én torkomat szorítja – leküzdve valamit tenni akar. Szerencsére többen is így vagyunk ezzel, valamit tenni akarunk a Kisalföldi és Soproni Helyi Csoportban.

Ez azonban hatalmas feladat, gondoljunk csak az óriási kiterjedésű közép- és magasfeszültségű, valamint a vasúti és közúti hálózatra. Önmagában mit tud tenni ebben a helyzetben egy helyi csoport? Ebben a cikkben bemutatnám, mi mit és hogyan végzünk, buzdítva ezzel az ország más területén tevékenykedő tagjainkat is.

KÖZÉPFESZÜLTSGŰ OSZLOPOK (KFO) FELMÉRÉSE

Az első nagyobb felmérésünk 2018-ban kezdődött, amikor egy Duna menti projekt keretében az egész Szigetközt mint tájegységet felmértük a téli (január–március) és őszi (augusztus–november) időszakban is. Néhányan fellelkesedve láttuk, hogy a helyi csoportos belső pályázat keretében lehetőség van KFO-felmérésekre pályázni. Talán ez indította el a folyamatot és a madárpusztulások megfékezésére, csökkentésére és megszüntetésére való törekvést. 2019-től már stratégiában gondolkodva kezdtük el a felméréseket – cél a kisalföldi csoport működési területének felmérése, amely később, a Soproni Helyi Csoporttal összefogva, kibővült teljes Győr-Moson-Sopron megyére. A felméréseket tájegységenként, valamennyi elérhető (megközelíthető, nem elkerített, nem magánterületen

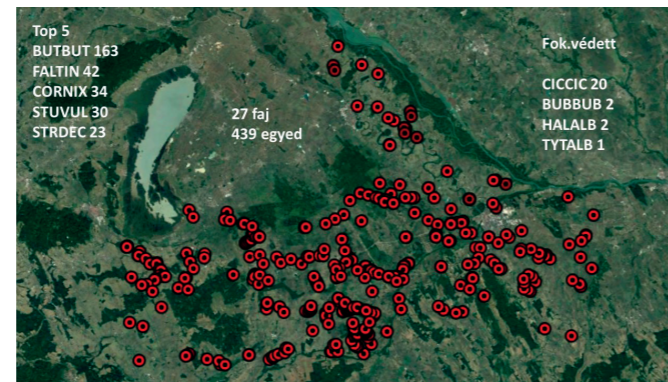
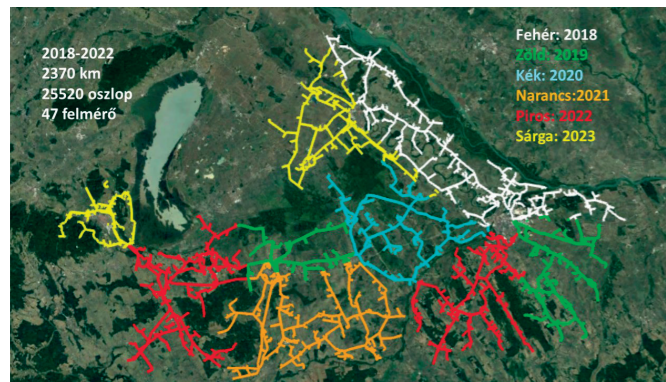
Magasfeszültségű hálózat felmérése 2021 tavaszán a Mosoni-síkon, egy nagy valószínűséggel ütközésben elpusztult seregélyrel (fotó: Pító Andor)

lévő) oszlophoz eljutva végezzük, ellenőrizve, van-e madárpusztulás alatta. Így haladunk körbe a megyében.

- 2018: Szigetköz
- 2019: Keleti-Sokoró, Dél-Hanság
- 2020: Tóköz
- 2021: Rábaköz
- 2022: Fertő mente, Alpokalja, Nyugat-Sokoró
- 2023: Sopron környéke, Mosoni-sík

Terveink szerint a Soproni Helyi Csoporttal összefogva 2023 végére a megyében minden oszlopot megnézzük egyszer. Ez több mint 25 ezer oszlopot és mintegy 2300 kilométer vezetékosszagt jelent. Ez a típusú felmérés csak egyszeri, egy pillanatképet mutat meg nekünk, de arra mindenképpen jó, hogy megmutassa, mely tájegységek, térségek kifejezetten veszélyesek, így a munka igazán csak ezután kezdődik.

A helyi csoport adatai alapján a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival és a természetvédelmi hatósággal szorosan együttműködve számos veszélyes

A felmért terület – balra, illetve a fokozottan védett áldozatok előfordulása – jobbra (helyi csoport archívum)

Áldozatok Kisfaludnál, 2021 (fotó: György Előd)

KFO felmérés – Varga Benedek Csapod térségében, 2021-ben (fotó: György Előd)

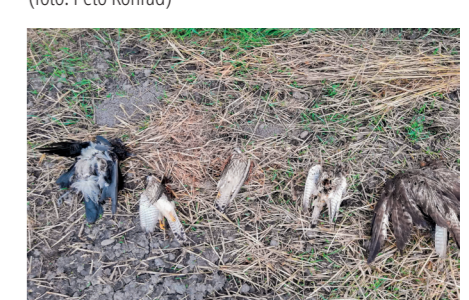
Áramütött macskabagoly Markotabödöge közelében (fotó: Pető Konrád)

Áramütött uhu, Kapuvár-Öntésmajor 2020 (fotó: György Előd)

Áramütött zöld küllő a vezetékenn és keresztartón is szigetelt oszlopfelnél, Fertőújfal 2022 (fotó: György Előd)

Áldozatok egyetlen oszlop alatt – Károlyháza 2023 (fotó: Stinner Bálint)

oszlop és vezeték szakasz esetében indult beavatkozás. Nagyságrendileg száz kilométeres távban terveztek be teljes oszlopszerkezet-átalakítást, amely madárvédelmi szempontból jelenleg a legmegnyugtatóbb megoldás.

Sajnos az áramszolgáltató többnyire csak akkor lép, ha már megtörtént a baj. Az eddig feldolgozott adatok alapján a leg súlyosabb elhullást a Rábaközben tapasztaltuk. A megyében 2022-vel bezárólag 27 faj 439 egyedét találtuk áramütés miatt elpusztulva. Leggyakoribb az egerészölyv 163 példánnyal, utána a vörös vércse (42 pld.), majd a dolmányos varjú (34 pld.) következik. A fokozottan védett madarak közül fehér gólyát (20 pld.), rétisast (2 pld.), uhut (2 pld.) és gyöngybaglyot (1 pld.) találtunk. Gyakorlatilag nincs olyan térség, ahol ne találkoztunk volna áramütéses esettel!

Nagyon fontos feladat az átalakított vagy szigetelt szakaszok visszaellenőrzése. Bár a megyében függesztett, madárbarát fejszerkezeteket nem régóta alkalmaznak, de a meglévő szakaszokon többször is végeztünk ellenőrzéseket, hogy esetleges pusztulás esetén tovább lehessen fejleszteni ezeket. A korábban úgynevezett papucsos szigeteléssel ellátott szakaszok ellenőrzésével kettős a cél. Ha tetemmel találkozunk, az sajnos egy újabb bizonyíték arra, hogy ez a szigeteléstípus csupán átmeneti megoldást jelent. Másrészt, ha frekvenciált ragadozó madaras helyen (például kerecsensólyom fészkelőhelye) a szigetelésben hiányosságot tapasztalunk, azt jelezzük, mivel azt kiegészítő pótlással javítva továbbra is alacsonyabban tartható az áramütés valószínűsége. Visszaellenőrzések tekintetében mintegy negyven kilométer szakaszt néztünk át eddig.

Egy harmadik felméréstípus, amikor egy adott szakaszt havonta lejárunk. A KFO-felméréseket többnyire augusztus végétől november közepéig végezzük, mivel a kirepült fiatalok és az őszi vonulás miatt ilyenkor található a legtöbb tetem. Azonban áramütés nemcsak ősszel, hanem az év során bármikor történhet. Ennek esetleges dinamikáját próbáljuk feltárni, így különböző tájegységek (Sokoró, Tóköz, Hanság, Mosoni-sík) mintaszakaszain végzünk/végeztünk havi ismétlést is. A statisztikához még kevés az adat, de, ha országos szinten

többen is végeznek ilyen felmérést, hamarabb összegyűlhet a megfelelő mennyiségű információ.

Mindez persze a széles önkéntesbázisnak köszönhető, akiket a mélyszántás, a belvizes szántók és a cserjések sem riasztanak vissza. Több mint ötven fő vett eddig részt KFO-felmérésben Győr-Moson-Sopron megyében 2018 és 2022 között. A legtöbb felmérő középiskolai tanuló, így iskolai közösségi szolgálatos órákat tudunk nekik igazolni. Ezúton is hálásan köszönjük a segítségüket, továbbá az MME elnökségének és Ragadozómadár-védelmi Szakosztályának is a támogatást. Terveink között szerepel a teljes felmérés végzetével az eredményeink megjelentetése a Heliaca folyóiratban is, ahol részleteiben is írunk majd a tapasztalatainkról.

MAGASFESZÜLTSGŰ VEZETÉKEK FELMÉRÉSE

További felméréseinknél sajnos nem rendelkezünk olyan problémamegoldó folyamattal, mint a közepfeszültségű oszlopok esetében, ezért ezeknél elsősorban a konfliktushelyzetek mértékét próbáljuk feltárni és adatot gyűjteni egy remélhető jövőbeli beavatkozás megalapozásához. Az egyik ilyen a magasfeszültségű vezetékhálózat okozta madárütközések. A tűzok, daru, hatyú és hasonló nagy testű madarak esetében ez a probléma már ismert, de vajon más fajcsoportokat is érint, és ha igen, milyen mértékű a probléma?

A 2020-ban indult Dunai szabad égbolt (Danube Free Sky) LIFE program partnere Magyarországon a Mavir Zrt. mint a legnagyobb magasfeszültségű hálózattal rendelkező szolgáltató, amely az MME-t bízza meg a monitoringtevékenységgel. Ezt a munkát a Börzsönyi, Budapesti és Kisalföldi Helyi Csoportok végzik a projekt területének számító Felső-Kiskunság, Szigetköz és Mosoni-sík Natura 2000 területein. Három felméréstípus keretében vizsgáljuk a madárütközések mértékét és mikéntjét. Az egyikben a kijelölt szakaszok sodronya alatt három felmérő egymástól ötven méterre egyszerre sétál végig, miközben madár-tetemet keresnek. A másodikban a kijelölt mintaszakaszoknál két megfigyelő egy-egy oszlopközt figyel meg hajnalban és este két-két órán keresztül, közben rögzítik az átrepülő madarak

Adatfelvétel madárütközés-vizsgálat során a Mosoni-síkon – a képen Vigné Priznicz Tünde (fotó: Vig Tibor)

Madárütközés-monitoring megfigyelés Hegyeshalom közelében, 2023-ban – Szöllősi Attila és Bóna Krisztina (fotó: György Előd)

Nagy valószínűséggel magasfeszültségű vezeték ütközött erdei fülesbagoly maradványai a Mosoni-síkon, 2021 tavaszán (fotó: Pító Andor)

sodronyra adott reakcióit. A harmadik típus pedig az első kettő kombinációja, vagyis a megfigyelést követően az adott szakaszra be is járják, van-e tetem. A felmérések valamennyi Duna menti országban zajlanak, így a megfigyelések nemzetközi szintű elemzést tesznek lehetővé. A megfigyelések többnyire a Duna és Mosoni-Duna felett, valamint kavicsbányák mellett/között elhelyezkedő vezetékeknél zajlanak, ahol elsősorban a vízimadarakra gyakorolt hatásokra próbálunk fényt deríteni. A bejárandó szakaszok is többnyire a vizes élőhelyek közelébe koncentrálnak, ahol számunkra is meglepő eredmények születtek. A Kisalföldön végzett eddigi felméréseknél százhetven kilométer szakaszon a következő, nagy valószínűséggel ütközés miatt elpusztult 11 faj 24 példányát találtuk:

- bütykös hattyú: 5 pld.
- egerészölyv: 3 pld.
- bicic: 1 pld.
- sárgalábú sirály: 2 pld.
- parlagi galamb: 2 pld.
- fekete rigó: 2 pld.
- énekes rigó: 5 pld.
- vetési varjú: 1 pld.
- seregély: 1 pld.
- erdei pinty: 1 pld.
- meggyvágó: 1 pld.

Meglepő volt, hogy több énekesmadár is szerepelt az áldozatok között, ami minden bizonnyal csak a jéghegy csúcsa, hiszen a megtalálási valószínűségük a méretüknél fogva igen csekély. Érdekes, hogy ez a problémakör gyakorlatilag minden madárfajcsoportra kiterjed.

A felmérések március, április, október és november hónapokban havi egyszer zajlottak 2021 ősztől 2023 tavaszáig. A projektben ezt az előfelmérést a kezelés követi, melynek keretében különböző típusú madáreltérítők kerülnek felhelyezésre a kijelölt mintaszakaszokon. A felhelyezést követően pedig utómonitoring keretében ismét két éves időszakban ugyanígy elvégezzük majd a felméréseket, azt vizsgálva, hogy mennyire sikeresek az egyes madáreltérítő-típusok. A Kisalföldön az eddigi munkában tizennyolc önkéntes vett részt.

HALÁLÓS UTAK

2022-ben számomra eddig nem tapasztalt mértékű volt az M85-ös gyorsforgalmi úton elütött madarak mennyisége. Rendszertelenül, de viszonylag sűrűn autóztam Győr és

Sopron között, és közben feljegyeztem az utak során látott tetemeiket 2022-ben:

- egerészölyv: 12 pld.
- erdei fülesbagoly: 8 pld.
- vörös vércse: 4 pld.
- gyöngybagoly: 3 pld.
- karvaly: 1 pld.
- fácán: 1 pld.

Elütött ölyvek Szany térségében, 2021-ben (fotó: György Előd)

adatokat birtokában lehetséges. Így biztatnék mindenkit, hogy ha közlekedés során lát elütött állatot, az egyesület erre a célra kialakított Totem adatbázisába szíveskedjen rögzíteni. Sajnos azon az állaton, legyen az sün vagy béka, már nem segíthetünk, de az információ, adat még hasznos lehet.

VASÚTI PUSZTULÁSOK VIZSGÁLATA

A vonalas hálózatok közül a legkevesebb információnk talán a vasúti állatpusztulásokról van. Itt a felsővezeték okozta áramütés, a vezetékkel és a vonattal történő ütközés is probléma. 2018-ban találkoztunk először ezzel Nagyszentjános közelében, amire egy helyi lakos hívta fel a figyelmünket. A Gönyüi-erdő háromszáz méteres szakaszon érintkezik a Hegyeshalom és Budapest közötti, két nyomvonalú vasútvonallal, melyen több vadcsapás is keresztülhalad. Emiatt több vaddisznót és egy gímszarvast találtunk elütve. Mivel a tetemeiket nem vitték

A legtöbb madár valószínűleg a két pályatest közötti keskeny gyepsávban található, jelentős számú rágcsláló miatt került az autók közé. Itt is megfontolandó ezen gyepsávok megszüntetése vagy bokrokkal beültetése, ami a madarak szempontjából előnyös lenne, hiszen így nem vadásznának halálos környezetben. A gépjárműforgalom fokozódása nem tűnik megfékezhetőnek, és a szabályozás (például sebességkorlátozás) is csak megfelelő

el a nyomvonal mellől, a dögevők folyamatosan érkeztek ezekre, így ezen a közel fél kilométeren 10 egerészölyv, 1 varjú és 1 erdei fülesbagoly tetemét találtunk elütve.

2022-ben a Rajka–Beled-vasútvonal felét lejártuk, a másik felét 2023-ban tervezzük befejezni. A Rajka–Jánossomorja és Beled–Sopronnémeti-szakaszon egészen megdöbbentő mennyiségű elpusztult állatot találtunk (példányszám alapján csökkenő sorrendben):

- mezei nyúl: 35 pld.
- európai őz: 32 pld.
- emlős (nem meghatározott): 13 pld.
- fácán: 8 pld.
- egerészölyv: 6 pld.
- házi kutya: 4 pld.
- fekete rigó: 3 pld.
- házi macska: 3 pld.
- vörös róka: 3 pld.
- dolmányos varjú: 2 pld.
- madár (nem meghatározott): 2 pld.
- keleti sün: 2 pld.
- vörös vércse: 2 pld.
- balkáni gerle: 1 pld.
- békafaj: 1 pld.
- énekes rigó: 1 pld.
- európai borz: 1 pld.
- házi veréb: 1 pld.
- imádkozó sáska: 1 pld.
- kecskebéka: 1 pld.
- kuvik: 1 pld.
- vaddisznó: 1 pld.

Áramütés miatt elpusztult madarak:

- egerészölyv: 5 pld.
- vetési varjú: 3 pld.
- dolmányos varjú: 1 pld.
- erdei fülesbagoly: 1 pld.
- madár (nem meghatározott): 1 pld.
- seregély: 1 pld.
- vörös vércse: 1 pld.

Elgázolt vaddisznó, melynek tetemére számos dögevő összegyűlhet, Nagyszentjános 2018 (fotók: György Előd)

Vasúti elütés áldozatául esett sün

Elgázolt mezei nyúl, a leggyakoribb áldozatok egyike – a képen Spakovszky Péter

Elgázolt őzbak, minden tetemről fotódokumentációt is készítettünk – a képen Dányi Ádám

Összesen 124 elütés és 13 áramütés – mindez 36 kilométer (!) alatt, vagyis körülbelül 265 méterenként egy tetem átlagosan. Érdekes, hogy a három leggyakoribb áldozat a vadászható fajok közül került ki, így ez a probléma nemcsak a természetvédelemnek, de a vadgazdálkodási ágazatnak is jelentős veszteséget okoz.

A felmérés során a sín páron való haladás volt a leggyorsabb megoldás, így egyszerre két felmérő, láthatósági mellényben, a forgalmat folyamatosan figyelve járta be ezeket a szakaszokat. Mivel még a felmérések elején járunk, messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, de egy összehasonlító vizsgálat mindenképpen érdekes lehet. Van-e különbség a villamosított és nem villamosított pályák közötti elütésszámban? Hogy alakul a fajösszetétel apróvadás és nagyvadás területen, egypályás és kétpályás vonalon stb.? És még sorolhatjuk a kérdéseket, de az első lépés az adatgyűjtés. Érdekes azonban elgondolkozni azon, hogy a vasúti közlekedésben is a sebesség növelése a cél, ami valószínűleg még nagyobb nyomást gyakorol majd az állatvilágra. Megnyugtató lenne, ha a vasúti fejlesztéseknél is elérné a természetvédelem azt, hogy szempont legyen a madár- és állatbarát megoldások alkalmazása.

Kérem, a kedves olvasó ne higgye azt, hogy a csapattal csak elpusztult madarakat keresünk minden hétfvégén. Szeretnénk, ha minél több madár repülne és gyarapítaná saját fajtát, de ezek a problémák veszélyeztetik őket, így mi a tettek mezejére léptünk a madárvédelem érdekében. Az első lépés mindig az adatgyűjtés, ezért minél több, akár kevésbé jó fajismerettel rendelkező madárbarátot is arra biztatnánk, hogy akár már egy rövid felmérő, adatgyűjtő sétával is segítse a vonalas létesítmények természetvédelmét, aminek köszönhetően olyan eredményt is el lehet érni, mint amely megvalósulni látszik Győr-Moson-Sopron megyében a középvezetékű hálózaton. A KFO-felmérésekkel kapcsolatban Solt Szabolcs kolléga (solt.szabolcs@mme.hu) tud segítséget nyújtani, egyébként minden elhullási adatot a Totem adatbázisba vár a Monitoring-központ: totem.mme.hu.

György Előd

A VETÉSI VARJÚ: KONFLIKTUSOK MADARA

Kevés olyan madárfaj van hazánkban, amely ilyen régóta – több mint egy évszázada – komoly viták, társadalmi csatározások alanya. A vetési varjú népes csapatai megtévesztőek lehetnek: ugyan több százezer madár tartózkodik a Kárpát-medencében októbertől egészen februárig, de ezek a varjak telelőterületnek használják hazánkat, és a Kelet-európai-síkságon, az Orosz- és a Volgamenti-hátság területén költenek. A hazai állomány helyben marad, a kóborlás jellemző, de száz kilométeren belül maradnak. Tradicionális éjszakázóhelyein (Debrecen, Nyíregyháza, Szeged) időnként a több százezer, esetenként akár félmillió varjú esti behúzása nagy látványosság.

Hazánkban jelenleg mindössze 30-34 ezer pár költ kisebb-nagyobb telepeken. A vetési varjút kivételes intelligenciája, rendkívül magas szintű szociális készségei nagyon alkalmazkodó fajú teszik a táplálkozás és költőhelyválasztás szempontjából egyaránt, és ebből keletkeznek a nagy társadalmi konfliktusok.

A mezőgazdasági környezetben okozott problémák kellő előrettekintéssel ugyan kezelhetők, de úgy tűnik, ehelyett a gazdálkodók a szélsőséges megoldásokat részesítik előnyben. A front sajnos kettős, mert a városba húzódott vetési-varjú-telepek komoly gondot okoznak a lakosoknak; a költési időszakban tapasztalható zajterhelés nehezen elviselhető, az ürülék általi szennyezés pedig köztisztasági problémákat okoz – a városi lakosok szerint a varjaknak nincs helye lakott területen. Az agrárkörnyezetben élő varjakat pedig a gazdálkodók távolítanák el, tehát úgy tűnik, hogy ez a szerencsétlen sorsú madár sehol nem kívánatos. De mi vezetett oda, hogy ez az elegáns, társas életet élő madár egyre üldözöttebbé vált városi és természeti környezetben egyaránt?

A VETÉSI VARJÚ HÁNYATOTT TÖRTÉNETE A HAZAI ÁLLOMÁNYVÁLTOZÁSOK TÜKRÉBEN

A múlt század elejéig a vetési varjú hasznáról vagy káráról nem voltak viták, az akkori, természetközeli mezőgazdálkodás – a faj rovar- és rágcsálóirtó tevékenysége miatt – sokáig pozitívan ítélte meg, nélkülözhetetlennek gondolták azokat a szántó-vető parasztemberek számára. Azonban már az 1904-ben

lefolytatott kérdőíves kutatások ellentmondásos eredményeket hoztak: a több mint ezer gazda körében végzett közvélemény-kutatás eredményei szerint azért is fogalmaztak meg sokan negatív véleményt, mert a varjak okozta kár rendkívül látványos, mérhető, míg a haszon sokkal nehezebben igazolható. Ez az *első varjúpernek* is nevezett, széles körű társadalmi vita hosszan elhúzódott, több neves kutató (Csörgéy Titusz, Schenk Jakab) is kifejezetten hasznosnak ítélte meg a vetési varjút, kiemelve azt a tényt, hogy a faj akár rovargradációk megfékezésére is képes. Gyomorvizsgálatok alapján ekkor a táplálék-összetétel azt mutatta, hogy az éves átlag 59,1%-ban rovar, és csak 40,9%-ban tartalmazott növényi táplálékot.

A sok korabeli szakmai cikket mintegy összefoglalva Vertse Albert 1943-ban a faj kímélete mellett foglalt állást tanulmányában, ennek megfelelően a vetési varjú teljes védelmet élvezett. Ebben az időben az országos állomány 270 felmért telepen 180 ezer pár volt.

A faj védelme annyiban változott a II. világháború után, hogy a Minisztertanács 59/1959-9. számú növényvédelmi rendelete alapján a fészkelési időben védett volt, gyérítése csak azon kívül, kizárólag mezőgazdasági területeken, augusztus 15-től november 15-ig volt engedélyezett.

A mezőgazdaság azonban gyorsan változott, a gépesítés és az intenzív növényvédőszer-használat miatt a természetlakók növekedtek, a rovarölő szerek használata fokozódott, teljesen megszüntették a korábban gondokat okozó rovargradációkat. Ezt azt okozta, hogy a madarak, köztük a vetési

Fotók: Orbán Zoltán

Vetésivarjú-kolónia Dombóváron

varjú táplálékállatainak állományai drasztikusan, gyakorlatilag a táplálékhiány szintjéig csökkentek. A vetési varjú – intelligenciája következtében – gyorsan alkalmazkodott a helyzethez, és a korabeli gyomortartalom-vizsgálatok már azt mutatták ki, hogy a növényi táplálék 58,6%, míg az állati mindössze 41,4% volt már csak.

A varjak által okozott mezőgazdasági károk miatt az 1960-as években újra felerősödött az a társadalmi vita, amelyet *második varjúpernek* is szokás nevezni. Számos neves kutató (Beretz Péter, Sterbetz István, Fintha István) vetette fel a vetési varjú agrárgazdaságban betöltött szerepének újraértékelését. Ez oda vezetett, hogy 1971-től az illetékes minisztérium a faj védettségét először csak enyhítette, majd teljesen feloldotta, ami azt jelentette, hogy a vetési varjút korlátlanul lehetett vadászni. Egész évben lötték, fiókákat szedtek ki; a Békés megyei Dévaványa környékén az étkezési célokra gyűjtött varjúfiókákból készített leves elterjedt szezonális gasztronómiai tradíció volt magasabb társadalmi osztályokban is, amelyet a később védetté nyilvánított területeken lehetett csak megszüntetni,

Ha rákényszerítik, a vetési varjak egész kis fákra és alacsonyan is képesek tömegesen költöni, Dombóvár 2021.01.14.

erős természetvédelmi nyomásra. Előfordultak nagyon kegyetlen esetek is: 1980-ban Tázlaron hosszú rudakra erősített olajos rongyokkal égették meg a fészkeket, a fiókákkal együtt. Ezek a módszerek nem érték el komoly állománycsökkenést, a vetési varjú hazai állománya ekkor a felmérések szerint 254 és 331 ezer pár között volt, több mint hétszáz telepen.

Azonban 1981-től engedélyezték az F1-nek nevezett, csoportselektív hatású, kizárólag varjúfélre ható mérget, amely veseelégtelenséget okozva, napokig tartó szenvedés után ölte meg azokat a madarakat, amelyek a fészkelepek mellett kihelyezett csalitojásokat elfogyasztották. A telepek mellett a tojásrakási időszakban és kotlás idején helyezték ki a „mérgefalatoknak” hívott, mérgezett tyúktojásokat két-három napon, amit három-négy alkalommal ismételték meg. A tojások elfogyasztás után a madarak nem táplálkoztak, repülni már nem tudtak a második napon, bevárták az embert, gubbasztottak a fákra. A harmadik napon már megkezdődhetett a tetemek összeszedése. A módszert vadásztársaságok és vadgazdaságok alkalmazták országszerte, aminek hatására a vetési varjú állománya rohamosan csökkent országszerte, a nagy telepek megszűntek, az állomány szétszóródott.

A vetési varjú tervezett irtásának komoly következményei voltak. Egyrészt összeomlott a hazai csókaállomány is, és csökkent a szintén varjútelepeken előszeretettel költő erdei fülesbaglyok száma is. A legdrámaibb következmény az volt, hogy a fészket nem építő, de a vetési varjú legértékesebb társfészkelő faja, a kék vércse a vetésivarjú-fészkek megfogyatkozása következtében nagyon komoly hazai állománycsökkenést szenvedett el.

A természetvédelem kezdeményezésére 1996-ban tiltották meg az F1-es mérget használatát FM-rendeletben, amely szerint hivatalosan nem lehetett használni azt vetési varjú gyérítésére. Ezt nehéz volt a szert lelkesen használó vadásztársaságok gyakorlatába átvenni, melyek a szer módosított (F2 elnevezésű) változatát a szarka és a dolmányos varjú gyérítésére is sikerrel alkalmazták. Ennek ellenére a mérget – peszticid minősítéssel – használatban volt még évekig, olyan korlátozásokkal, hogy

az akkoriban még ritka költő fajnak számító holló fészkeinek harminc kilométeres körzetén belül nem volt használható. A természetvédelmi hatóság eseti végzéseivel tiltotta a mérgező alkalmazását bizonyos esetekben és konkrét helyeken.

A szer végleges betiltása 2004-ben következett be, amikor már a hatályos FVM-rendelet nem tartalmazta a hatóanyagot a Magyarországon forgalomba hozható növényvédő szerek listájában. A vetési varjú 2001-ben lett védett, természetvédelmi értéke ötvenezer forint jelenleg. A 2006-ban az MME koordinálásban elindult, „A kék vércse védelme a Pannon régióban” LIFE program keretében elvégzett országos vetésivarjú-felmérés – öt évvel a védetté nyilvánítás után – mindössze 20 623

A műholdas jeladóval felszerelt „Érsek” (fotó: Lukács Katlain Odett)

páros állományt mutatott ki, amely 157 telepre oszlott szét. Eltelt azóta huszonnégy év, és a védettség dacára a magyarországi állomány a felmérések alapján mindössze 30-34 ezer pár, amely nem nevezhető robbanásszerű fejlődésnek.

A tervszerű, két évtizeden keresztül méreggel is történő irtás és a folyamatos, löfegyveres gyérítés oda vezetett, hogy a megmaradt vetésivarjú-populációk mindinkább a városokban kerestek és találtak menedéket, önmagában újabb konfliktust generálva, ami az agrárterületeken nagyon lassan erősödő állomány okozta vélt vagy valós problémákkal megterhelve az újabb, napjainkban kipattant, immáron *harmadik varjúpert* okozza.

Drágán és értelmetlenül évente megcsönkített fák (Dombóvár, 2016. 05. 01.)

Az első években a fák visszavágása után a varjak a közelben kezdtek fészkelni (Dombóvár, 2016.05.01.),...

...de a következő évben részben visszatértek, miközben az új telepkezdemények is tovább bővültek (Dombóvár, 2017.04.16.)

A megcsönkített ágak vágási lapján a következő tavaszra olyan sarjágkoszorú képződik,...

...ami ideális fészkelhelyet kínál a visszatérő varjaknak (Dombóvár, 2017.04.16.)

VÁROSI HARCOK

A vetési varjak lakott területekre való behúzódása a mérgezőekkel és fegyveres gyérítés fokozódásával felgyorsult, mivel szó szerint bemenekültek oda, gyorsan megtanulva, hogy ott nem fenyegeti őket az ember. Itt azonban egy másik konfliktus keletkezett: nem a kártételük zavarja a lakosokat, hanem a vetésivarjú-telep hangzavara és a fokozott ürülékzsennyezésük, az ez által feltételezett, de nem valós közegészségügyi problémák, például a madárinfluenza lehetőségével.

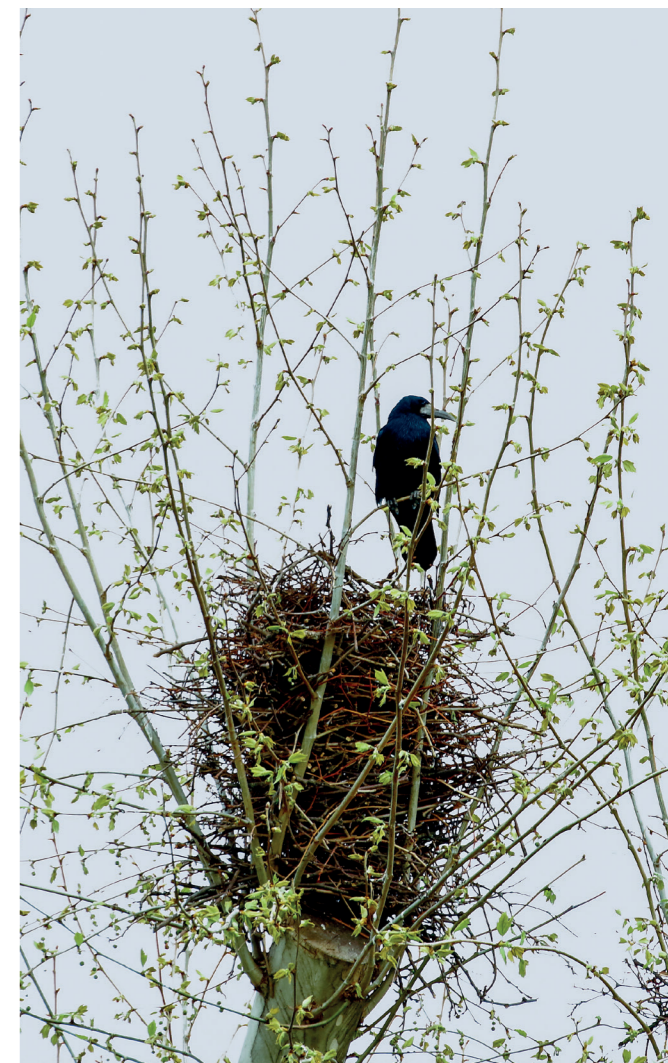
Ez a konfliktus 2023-ra nyílt harccá változott, amely a médián keresztül szabályos vetésivarjú-ellenes kampánnyá bővült. Olyan eset is előfordult, hogy egy dunántúli város polgármestere egy lakossági fórumon az ott megjelent agrárminiszterhez olyan kérelemmel fordult, amely a városba betelepült vetési varjak fészkelési időben történő lelövését célozta, tévesen hivatkozva az állampolgárok Alaptörvény által biztosított egészséges környezethez való jogára.

Hazánkban a vetési varjak telepeinek jelentős része városokban található, és valóban nehéz egy kolónia közvetlen közelében együtt élni velük a költési időszak mintegy öt hónapjában, de vajon van-e megoldás erre a helyzetre?

Az elmúlt néhány évben több városban próbálták meg – törvénykövető módon hatósági engedély birtokában – a meglévő vagy épülő fészkeket eltávolítani. Ezt jellemzően a tűzoltóság bevonásával, nagy nyomású tömlőből, vízzel történő leverést jelentett. Azonban a gyakorlatban ez nem működött, a madarak szétszéledtek, és jellemzően a környező utcákban több kisebb telep jelent meg, így a probléma megoldása helyett az megsokszorozódott. A tapasztalatok szerint a költési időszak előtti facsonkolás vagy az ágakra helyezett riasztók sem értek el komoly hatást, így úgy tűnik, hogy fizikai módszer nem hozhat eredményt.

Romániában a vetési varjú gyéríthető faj, de a vadászatok korlátozott, kizárólag költési időszak után lehetséges, és alapelv az, hogy a városi telepeket el kell tűrni, megszüntetni azokat kilövésrel sem lehet. Az egyedi, löfegyverrel végzett gyérítés nem okoz látható állománycsökkenést, így csapdázással próbálják a madarak számát gyéríteni, számottevő siker nélkül. Tehát a külföldi tapasztalatok szerint a durvább módszerek sem hoznak megoldást.

Az MME a szombathelyi Pelikán park vetésivarjú-telepe és az ahhoz köthető szélesedő társadalmi konfliktus kapcsán, az önkormányzat felkérésére, elkészített egy konfliktustervet, amelynek a célja az volt, hogy megvizsgálja a varjak áttelepítésének lehetőségét. A parkban az évek során már 250 fölé emelkedett a fészkek száma, komoly problémát jelentve egyrészt a közelben lakóknak, másrészt a parkot rekreációs célból használni kívánó polgároknak. Megvizsgálva a fészkelő madarak fészkekanyaggyűjtő és táplálkozótérületeit, összevetve a más területeken GPS-adóval jelölt varjak mozgásával, meg lehet találni azokat a facsoportokat, amelyek a magasságuk és elhelyezkedésük alapján elméletileg alkalmasak lehetnek vetésivarjú-telep kialakulására. Az ezekre felrakott gallykoszorúból készült fészkekalapokkal, táplálék és fészkekanyag kihelyezésével elvileg kialakítható egy olyan alternatív fészkelőhely, ahova a belvárosi varjúkolóniák, akár az eredeti költőhelyen végzett célzott, a kritikus időszakra időzített megfelelő zavarással kiszoktathatók. Ennek sikere azonban messze nem garantált, a módszer finomítása csak a gyakorlati tapasztalatok alapján lehetséges. Ahhoz, hogy a működő megoldást megtaláljuk egy tradicionális vetésivarjú-telep elköltöztetésére, időre és anyagi

A megsemmisített fészket a vetési varjak 3-5 nap alatt újraépítik, egy 160 fészkes kolónia pedig három héten belül visszaépül, Dombóvár 2017.04.16.

erőforrásokra van szükség, illetve további kutatásokra annak érdekében, hogy megértsük a vetési varjak szociális rendszerét és a térbeli mozgásukat. A tanulmány végeredménye az, hogy szakmailag nem javasolt a varjak életébe való klasszikus, csak zavarást alkalmazó beavatkozás, mert a probléma így akár fokozódhat is.

Egyelőre úgy tűnik, hogy a városi konfliktushelyzet lezárása nem lehetséges, a költési időszakban fellángoló indulatok a nyár elejére lecsillapodnak, a madarak védettségi státuszának megváltoztatását célzó drasztikus javaslatok eddig elvéltek, de az agrárgazdálkodók által indított támadás kritikussá tette ezt!

VETÉSI VARJÚ KONTRA GAZDÁLKODÓK

A vetési varjú táplálkozása alkalmazkodott a megváltozott mezőgazdasági gyakorlathoz. Eredetileg gyepekhez kötődő madárfajról van szó, amely facsoportokban telepedik meg, akár nagyobb kolóniákban, amelyek nagysága régebben elérte az ezer pár feletti fészkszámot is. A gyepek feltörése után a szántóföldi környezetben is megtalálta táplálékát, azonban ez az évtizedek során egyre inkább eltolódott a növényi összetevők felé.

A tavaszi vetés utáni rövid időszak jelenti elsősorban a konfliktusforrást: a csírázó kukoricaszemek földfelszín alóli kiszedegetése tápanyagban gazdag élelmiszerforrást jelent a vetési

Fotók: Orbán Zoltán

A vetési varjú speciális, a talaj felső néhány centiméterét szondázó táplálékkeresését árszerű csőre is segíti

varjaknak. Ugyan a sajtóban mostanában gyakran olvasható „percek alatt milliós károkat okozó fekete sereg” károkozás népmesébe illő túlzás, de tény, hogy azoknak a gazdálkodóknak, akiknek a földjei az ismert telepek közelében helyezkednek el, kellő óvatossággal kellene eljárniuk a gazdasági év tervezése kapcsán.

Néhány ismert és kikísérletezett módszert betartva a károk megszüntethetőek, így a jól ismert KORIT csávázószer használata bizonyítottan százszázalékos védelmet nyújt a vetési varjak ellen is, mert ennek hatóanyaga meghánytatja őket, és mivel tanulékonyak, nem próbálkoznak azzal a vetéssel többet. A kilenc centiméteres vetési mélység beállítása egy olcsóbb és nagyon praktikus megoldás, hiszen a varjú a csőrhossza miatt nem éri el a csírázó magot abban az időszakban, amikor az kívánatos táplálék neki, utána pedig már nem érdekes számára, hiszen a tápanyagtartalom a levelek kibomlásával már csökken. Természetesen létezik a kissé már elfelejtett, de

jól működő, hagyományos rendszer, a riasztás. Erre a természetvédelmi hatóság vadkárrelhárítás címén mindig megadja az engedélyt, és a drága és gyakran eredménytelen hang- és fényriasztások helyett még mindig nagyon jó megoldás a csősz alkalmazása (amely egyben munkahelyeket is teremt) – ugyanakkor az is belátható, hogy a sok szempontból rendkívül káros, hatalmas, egybefüggő táblákat alkalmazó szántókon a riasztás a belső, földutaktól távoli részeken kevésbé vagy egyáltalán nem lehet hatásos.

Ki kell emelni, hogy abban az időszakban, amikor a növekedő kukoricapalánták elkezdnek sárgulni, és az élelmes vetési varjak azokat kiforgatják, az nem károkozás, hanem a varjak tanulékonyágának egy jó bizonyítéka: a pattanóbogár lárvái, a drótférgek rágják ilyenkor a kukorica gyökerét, és teszik azt tönkre, a varjak csak észreveszik ezt a táplálékforrást, és kiszedik azokat a föld alól. Ilyenkor a gazda azt látja, hogy a varjak kiforgatják a növényeit, és természetesen megvan a bűnbak.

A vetési varjak természetes táplálkozóterületét az alacsonyabb gyepek jelentik

Árszerű csőrökkel centiről centire szondázzák a talajt, főleg férgeket, ízeltlábúakat keresve, ezzel nagy területen átszellőztetve a gyept

Éjszakázásra előgyülekező vetési varjak a Nyiregyházi Egyetemen (2011.02.10.)

Bár léteznek bizonyítottan jól működő megoldások, de a sajtóban az látszik, hogy a városi vetési varjak ellen folytatott kampány kiegészült az agrárium részéről történő átfogó, leegyszerűsítő és a fenti megoldásokat teljes egészében figyelmen kívül hagyó támadással is. Ez abban csúcspontot ért el, hogy a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara egy online kérdőív kitöltésére buzdítja a gazdálkodókat, ahol a vélt károkozás mértékét próbálja megállapítani – önbevallásos alapon! A kimondott cél az, hogy a vonatkozó jogi szabályozás megváltoztatását elérjék a gazdálkodók érdekében. Ez a cél és a módszer aggodalomra ad okot, hiszen azt független kárszakértőnek kell megállapítania, az így gyűjtött adatok nem lehetnek hitelesek.

A VETÉSI VARJÚ JÖVŐJE

A vetési varjú mindig széles körű társadalmi konfliktus alanya volt, hányatott sorsa tény. Napjainkban a városaink zsúfoltsága, az emberek természettől való eltávolodása, a tolerancia-szint csökkenése és az agráriumban a klímaváltozás okozta

Szemléletes példa a gazdák egy részének hozzáállására a varjakhoz – egyike a madárriasztó dolmányosvarjú-tetemeknek Apajon (2020.05.30.)

nehézségek csökkentették a faj iránti türelmet, növelték az indulatokat. A hanyagságból bekövetkezett gazdasági károkozás látható, a haszon nehezen mérhető. Városi környezetben érthető problémát jelent közel fél évig, és nem magyarázható meg az embereknek az, hogy mi kergettük be őket a városokba. Áttelepítésükre nem látunk egyelőre jó megoldást.

Nagyon sok jel mutat abba az irányba, hogy hamarosan felkészülhetünk egy jogszabályváltozásra, amely e szerencsétlen sorsú madárfajunk több mint két évtizedes nyugalmát elvéve ismételt üldözésére ad majd lehetőséget, ennek megakadályozása érdekében egy széles, komoly szakmai tartalomra alapozott kommunikációs kampányra van szükség – minél előbb.

Tokody Béla

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

**Országszerte már több mint
hétezeren, köztük több
mint ezer óvoda és iskola
regisztrált a 2002-ben
indult programba.**

**Csatlakozás, részletek
és az elismerő tábla
megszerzésének feltételei
az MME-honlapon
találhatóak:**

MADÁRBARÁT KERT

MADÁRBARÁT ÓVODA

MADÁRBARÁT ISKOLA

MADÁRBARÁT MUNKAHELY

MADÁRBARÁT PANEL

mme.hu > MADÁRBARÁT >
Madárbarát kert program

A DARU vonulása és gyülekezése Zala megyében

A magyar nép kedves madara, de főleg az Alföldről ismert nagyobb számban a daru. Amikor az 1990-es években elkezdtem madarászni, Zalában és egyáltalán a Dunántúl nyugatabbi vidékén ritka madárfajnak számított.

A Balatonon először 1999. november 5-én láttunk hat áthúzózt Fonyódon, viszont Zalában egészen 2001. október 26-ig kellett várnom, ekkor Dióskál felett észleltem egy tizenhárom példányos vonuló csapatot. 2003-ban, érdekes módon a tavaszi vonulás idején, február vége és március vége között három esetben is láttunk tarlózó, földön mozgó, öt-hét példányos csapatokat Szentgyörgyvárnál, a Kis-Balatonon és Külsősárdnál is – ezek voltak az első észleléseim leszállt madarokról. 2007–2010 között kezdett megváltozni a helyzet: a ritka, legfeljebb tíz-tizenöt példányos észlelések szaporodni kezdtek mind gyakoriságban, mind mennyiségben. Ma már nem ritkák ősszel és tavasszal a megye felett áthúzó vonuló darvak, akár százas nagyságrendben, és megjelentek a nagyobb tarlózó, leszálló csapatok is. Ez összhangban van a nemzetközi trendekkel, hiszen az európai állomány, így a hazánkban gyülekezők száma is egyre növekszik.

Tarlózó nagyobb tömegeket először Németh Bóka Lajos (körülbelül ezer példány Zalaszentmihályon), illetve Árvay Márton (százhusz példány Gáborjánházán) láttak, mindketten 2013. november 24-én. Előbbi a megye első ezres nagyságrendű észlelése is volt egyben. A következő évben, 2014. november 18–19-én az általam talált 710-es csapat Lenti mellett, feltehetően egy kukoricatarlón töltötte az éjszakát, mert a területen nincsen a számukra alkalmas vizes élőhely. Ez volt az első alkalom, amikor nagyobb mennyiségű daru éjszakázásáról tudtunk a megyében.

A darvaknak ma már, főleg a már említett helyeken, rendszeres megállóhelyei vannak a megyében, leggyakrabban a Lenti-medencében, Zalaszentmihály és Felsőrajk közötti háton (Bükk-pusztá), illetve a Kis-Balatonon látni földön táplálkozó csapatokat. Ezeket a területeken néha éjszakázókkal is lehet találkozni. Zalaszentmihály környékéről Németh Bóka

Fotók: Gál Szabolcs

A darvak családi közösségben vonulnak, itt két öreg (az első két madár) és egy fióka

Lajosnak van komoly adatsora (www.birding.hu adatbázisa), amelyből kiderül, hogy napjainkban már rendszeres átvonuló és éjszakázó a területen a daru. Legnagyobb számú megyei észlelése is innen van, 2017. november 6-án 2500 madarat látott összesen, főleg vonulni, de este jelentős mennyiség szállt be a Pacsa alatti Principális-csatorna berkébe is éjszakázni. A Principális-völgyben Pacsa és Felsőrajk között 2015. novemberben és 2017. március elején is több, százötven-háromszáz példányos éjszakázást is feljegyzett a területről.

2022-ben is volt egy érdekes megfigyelésük a Kis-Balatonnál. Fejes Éva és a rezervátumi dolgozók adatai alapján október 24-től november 1-ig legalább száznegyven példány mozgott és éjszakázott Balatonmagyaród mellett, a Kápolnapusztai Bivalyrezervátumnál. Ez az adat mind a hosszabb ideig tartó éjszakázás ténye, mind a korai időpont miatt érdekes.

A vonulásuk csúcsa ősszel általában novemberre esik, a legtöbbet október vége és december között látjuk, de az elmúlt évekre is jellemző enyhe teleken januárban is találkozhatunk velük. Ez némileg később van, mint az alföldi csúcsok, hiszen jellemzően az ottani gyülekezők elvonulása után látni nálunk nagyobb csapatokat. Tavasszal február végétől márciusig leg-erősebb a vonulás. Áprilistól szeptemberig csak ritkán kerül elő

Szántón táplálkozó darucapat

Átrepülő darvak jellegzetes csoportja

továbbra is, de az elmúlt években egyre szaporodtak a fészkelésnyús időpontban megfigyelt madarak, végül 2023-ban sikerült is igazolni az első költést (lásd 20–21. oldal)!

A Zalában átvonuló darvak származásáról két adatunk is van. 2017. március 2-án háromszáz tarlózó madár között sikerült leolvasnom két gyűrűs madarat Zalaszentmihályon, a Bükkpusztán. Az egyiket Észtországban, Mooste településen jelölték fiókaként 2015 júliusában, és 2018 októberében Nagyhegyesen is leolvasták (Deák Attila). A másikat majdnem kétezer kilométerre, Közép-Finnországban, Maaninka településen jelölték szintén fiókaként 2015-ben. Természetesen az ország más területeiről származó többi hazai megkerülés (színesgyűrű-leolvasás) is ezeket a származási területeket mutatja.

Zala megye mellett a Balaton teljes területén is gyakran megfordulunk madarokat számolni, főleg nyár végétől tavaszig. Az elmúlt években a zalai és országos trendekhez hasonlóan itt is rendszeresebbek a vonuló darucapatok észlelései.

Az ismert adatok kapcsán kijelenthetjük, hogy a faj ma már rendszeres átvonuló, szórványos téli vendég és ritka fészkelő Zalában. Az észlelések alapján többezres, de akár tízezres nagyságrendben is átrepülhet a terület felett, jellemzően a hortobágyi és a dél-alföldi gyülekezések után, illetve ezres nagyságrendben táplálkozik és százas nagyságrendben éjszakázik a megye területén a daru.

Gál Szabolcs

DARUKÖLTÉS Zalában

A daru valamikor gyakori költő faj volt Magyarországon, de fészkelőként 1910 körül kipusztult, utolsó ismert fészke a Nagyberekben volt, amely most a Balaton-felvidéki Nemzeti Park része. Vonuló madárként azóta is tízezres nagyságrendben vonult át, elsősorban az Alföldön. A vonulók száma az utóbbi évtizedekben folyamatosan emelkedett, manapság már rendszeresen meghaladja a 160 ezret. Átnyaraló, hosszabb ideig egy-egy területen tartózkodó madarakat is meg lehetett figyelni, mégis szenzációszámba ment, amikor 2015-ben sikerült bizonyítani a daru költését a Marcal mentén, ezt követően 2020-tól a Rába mentén, idén pedig Zalában is fészkel.

Amint az a 18–19. oldali cikkben részletesen olvasható, átvonuló darvak az utóbbi másfél évtizedben egyre növekvő számban fordulnak elő a térségben. Először főként átrepülő csapatokat lehetett látni, de ha megfelelő táplálkozóhelyet, leginkább kukoricatartót találtak, leszálltak, és napokig ott is maradtak. Az elmúlt években néhány esetben már voltak olyan megfigyelések, amelyek fészkelésgyanúra adtak okot Zalában, de ezekből több madár is valószínűleg csak kóborló, esetleg átnyaraló volt. Áprilistól augusztusig minden hónapból vannak – főleg – családokról, párokról, kisebb csapatokról szóló megfigyelések a megye különböző pontjairól. A 2023-as biztos fészkelésén kívül viszont csak kevés az olyan eset,

amikor megfelelő élőhelyen hosszabb ideig tartózkodott darupár. Vadászok többször megfigyeltek párban darvakat költési időben a Hetésben (Külsősárd), illetve a Principális mentén is (Kacorlak, Gelsesziget). 2013. májusban Kerkaszentkirály, Margit-major közelében hetekig tartózkodott egy darupár kiöntésen, egészen a hónap végéig (Lelkes A.). 2020-ban a Principális-völgy északi szakaszán, Pacsától nem messze tartózkodott egy pár folyamatosan áprilisban (Gál Sz., Cser Szilárd). Németh Bóka Lajos több évben is látott ugyanitt szintén kitaró, esetenként násztáncoló madarakat. A területen a kiterjedt láprétek mellett szinte megközelíthetetlen erdőfoltok is vannak. 2021-ben a Cserta-völgyben (amely a 2023-as költés helyétől nem

Bizonyító fotó az egyik rejtetten táplálkozó szülőről,...

...és a párról (fotók: Schneider Viktor)

A daruszülők az egyik fiókájukkal keresgélnek...

...és repülnek (fotók: Szabó Mihály)

messze esik) március végétől áprilisig több alkalommal előkeült egy pár, szintén megfelelő láprétes, vízben álló erdőfoltokkal szabdalta élőhelyen (Gál Sz.). 2022-ben pedig a Kis-Balaton mellett, a Zala völgyében észleltek a területen tartózkodó párt, vadászok pedig a fészkelését is feltételezték, de a későbbi keresések sajnos sikertelenül zárultak.

2023-ban a kedvező csapadékviszonyoknak köszönhetően jó vizes élőhelyek, rétek alakultak ki. Nagy Gábor hivatásos vadász és madárgyűrűző hívta fel figyelmünket a Berek-patak mentén egy rejtőzködve mozgó darupárra, de a helyszínen ezeket később nem láttuk. Később ettől a helytől nyolc kilométerre, az Alsó-Válicka mellett Bíró Attila, a Sab-Agro Kft. állatgondozója hívta fel a figyelmünket egy folyamatosan itt

tartózkodó darupárra. Május végén a tojó eltűnt, de a párja továbbra is megvolt, majd júniusban ismét mindkét madár látható volt, amint rejtőzködve, egymás közelében mozogtak. A magas növényzetben először nem látszóttak a fiókák, de a felnőtt madarak viselkedéséből feltételezhető volt az eredményes költés, majd június 29-én sikerült megpillantani és fotózni (Schneider Viktor) a két fiókát vezető darupárt. A fészkek feltehetően a közeli égerlápban volt, a madarak innen egy kilométerre a magassásosban és a környező égerligetekben táplálkoztak. A családot augusztusban (ekkor már csak egy anyányi fiókával) vadszóra kihelyezett vadkamera is rögzítette, illetve Bíró Attila látta a már röpképes fiókával augusztus 25-én.

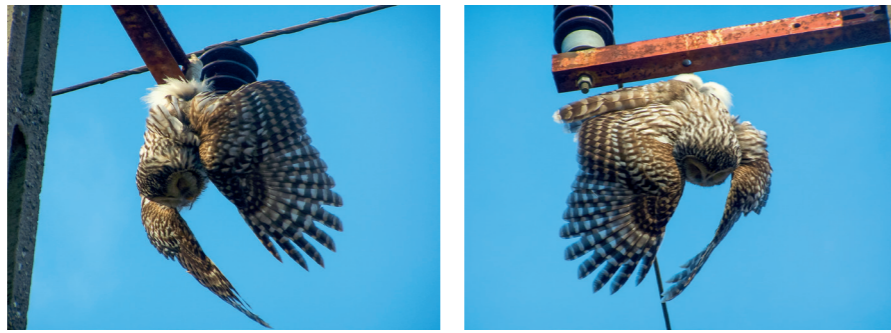
Lelkes András és Gál Szabolcs

Villanyoszlopon fennakadt és elpusztult baglyok

URÁLI BAGOLY

2012. november 26-án Nagykapornak mellett, az úttal párhuzamosan futó közepesfeszültségű légvezeték tartóoszlopán egy fennakadt baglyot vettünk észre. Az út közelében álló oszlophoz begyalogolva észleltük, hogy nem áramütés érte az uráli baglyot, hanem a keresztartó furatába akadt bele a karma, és mivel nem tudott kiszabadulni, elpusztult. A tetem másnap reggelre leesett, és a rókák elvitték.

Darázsi Zsolt

Közepesfeszültségű légvezeték tartóoszlopjának keresztartóján fennakadt uráli bagoly. A képen is jól látszik, hogy a madár nem áramütéstől pusztult el, hanem azért, mert a karma beleakadt egy furatba, és lefelé lógva nem tudta magát kiszabadítani (fotók: Darázsi Zsolt)

UHU

1996. február 25-én az erdőbényei Messze-látó-dűlőben húzódó közepesfeszültségű vezeték sor egyik betonoszlopáról lelógó uhut vettünk észre. Bízunk benne, hogy még él, ezért Majercsák Bertalan fölászott, és egy szőlőkaró segítségével ki tudta lökni a karmával a keresztartó egyik furatába akadt madarat, mely már nem élt. Megvizsgáltuk a tetemet, égési sérülést nem láttunk rajta.

2017. július 13-án Bodrogkeresztúron, a Vasúti-dűlőben közepesfeszültségű vasoszlopon találtam egy uhut, egyik karmával a felső vasszerkezet furatába akadva. Ekkor már nem élt. Később valószínűleg egy nagyobb szél kiakasztotta a tetemet, amely leesett.

Petrovics Zoltán

A madarak szívesen felszállnak az ilyen nyílt helyen álló oszlopokra, amelyeken gyakran éri őket áramütés. Ez az uhu viszont azért pusztult el, mert fennakadt. A karmánál fogva fennakadt uhu nem tudta magát kiszabadítani (fotók: Petrovics Zoltán)

Himalájai füzike az Ócsai Madárvártán

A madarat az Ócsai Madárvártán, 2022. október 22-én, a 8 óras ellenőrzéskor fogtuk a „ház” hálóállásban – ez volt a faj negyedik előfordulása, ugyanakkor az első gyűrűzött példánya hazánkban. A határozást három jelen levő gyűrűző végezte. Az ezt követő mérés és fotózás után a madarat – az MME Gyűrűző-és Vonuláskutató Szakosztály szabályzatának megfelelő időn belül – szabadon engedték. A faj a Himalája, Pamír, Tien-san és Altáj térségében költ, Pakisztán, India területén telel. Európában ritka, de rendszeres kóborló. Magyarországon 2022 előtt három megfigyelése volt, mindhárom a téli hónapokból, ugyanakkor a gyűrűzést követően másfél héttel, 2022. október 31. és november 4. között mind az öt napon távcső elé került egy példány (ötödik előfordulás) Balmazújvárosban (Madártávlat 2023 tavaszi szám 41. oldal).

Csőrgő Tibor és Csipák Ármin

Fotó: Csörgő Tibor

Tőkés réce rendszeres halfogyasztása

Jászkisér határában, a Tisza hullámterében, egy vizes élőhelyen több éve kialakított madármegfigyelő helyünk előtt zajlottak a következő események. 2022. szeptember 9-én is a lesben voltunk, amikor megjelent egy tőkés réce, és megpróbálkozott egy kisebb méretű hal lenyelésével. Ez a hím a későbbiekben is folyamatosan odajárt, különösen azt követően, hogy elkezdtünk a sasoknak is kis testű halakat feltálalni, és ezért folyamatos volt a kínálat. Kicsit dobálta, csőrrel erősen megfogta, megrázta a hal fejét, többször is, miközben kisebb darabok szakadoztak le, amelyeket aztán szépen összeszedett a víz felszínéről. Ezt a viselkedést sokszor megfigyeltük, a gácsér minden esetben ugyanazt a koreográfiát alkalmazta. Azt viszont nem észleltük, hogy egy másik tőkés réce eltanulta volna tőle ezt a viselkedést.

Szűcs László

Rágcsálót zsákmányoló vízi béka

2023. július 22-én 9 órakor hálóellenőrzést végeztünk a Dávodi Madárgyűrűző Állomás, Nádas hálóállásánál. A hálósornál, a vízparton lévő rekettyefűz alól kistrágcsőlé veszcincogása hal-latszott. Kisvártatva megjelent egy természetes vízi béka a szájában egy süldő pocokkal. A pocokot a háta közepénél fogta meg. Pár ugrással bent termett a vízben és eltűnt a víz alatt. Öt-tíz másodperc után ismét felszínre jött, a pocok ekkor még élt, majd végleg eltűntek a békalencse alatt. Sem a béka, sem a pocok faji hovatartozását nem tudtam meghatározni. Nem állítom, hogy a béka vadászott a pocokra, valószínűbb, hogy a kistrágcsőlé rosszkor volt rossz helyen. Feltételezem, hogy a béka és a pocok méretbeli különbségéből adódóan el is fogyasztotta azt.

Béka nagyméretű zsákmány fogyasztását 2015 nyarán már tapasztaltam. Egy fészekből kidobott fehérgolya-fiókat

neveltem, így mindennapos feladat volt napi táplálékának biztosítása. Egyik délután, Kisinci-holtág stégjén horgásztam. A stég előtt egy több négyzetméteres iszappad volt, melyen békák napoztak. Egy körülbelül tíz centiméteres vörösszárnú keszeg leakadt a horogról és az iszappadra esett. A vergődő halhoz odaugrált egy hét-nyolc centiméteres nem nagyobb béka és megpróbálta bekapni azt. – Nagy falat az nekem komol – mondtam neki, majd folytattam a horgászatot. Pár perc múltán lenézek az iszappadra és azt látom, hogy a halnak kb. 2/3-a látszik csak ki a béka szájából. Körülbelül húsz perc alatt teljesen benyelte a nálánál hosszabb halat. Aznap már biztosan nem kellett ennie.

Wágner László

Holló balkánigerle-fészekből zsákmányolt fiókat családi ház kertjében

2023. március 19-én 17 óra körül Nadapon, a házunk előtt hárman beszélgetve egy csendes, gyanúsán halk madár közeledtére lettünk figyelmesek. Amint közelebb ért, döbbenet ismertük fel, hogy egy holló. Ránk ügyet sem vetve közvetlenül felettünk vitorlázott el a szemközti ház mellett álló tujára, ahonnan kizavart egy balkáni gerlét. Nem nézelődött, nem tétovázott, tudta, hova tart. Ezek után jó pár percig elidőzött az ágon hintázva, körülbelül négy méter magasan, miközben a gerlek próbálták támadni. Mi a közelben beszélgettünk, az autók jöttek-mentek, a kutyák pedig alatta járkáltak. Eközben Polgár Márti elővette a fényképezőgépet, amely szerencsére mindig a keze ügyében van. A holló, miután hagyta, hogy egy pár sztárfotó készüljön róla, beljebb ugrott a tujába, majd egy szürke, pihés csomóval, egy gerlefiókéval a csőrében jelent meg. Hamarosan eltűnt a szemünk elől ugyanazon az úton,

amelyiken jött. Eddig nem is gondoltuk volna, hogy a felettünk gyakran hangosan elrepülő hollók ennyire jól ismerik a falut. A balkáni gerlek több fészekaljat is nevelnek ugyanazon a helyen, így lehetővé téve a fészekragadozóknak, hogy visszajárjanak fiókákat zsákmányolni.

Eddig nem tapasztaltuk, hogy a dolmányos varjakhoz és a szajkókhoz hasonlóan a hollók is következetesen feltérképeznek a területükön lévő fészkeket. Néha alacsonyan átrepültek a falu felett, de még leszállni sem láttuk eddig őket. Feltehetően nem ez volt az első eset, mert két hónapja a házunk sarkánál lévő fenyőfa csúcsáról szintén elvitt egy „nagy madár” egy szépen fejlett balkánigerle-fiókat (nem volt igazi tél, így a gerlek egész évben költöttek). Ez az eset kora reggel történt, rossz látási viszonyok között. Akkor azt hittük, hogy héja volt a ragadozó.

Bukorné Bamberger Zsuzsanna és Bukor Csongor

Fotók: Polgár Márti

Füleskuvikodú-kihelyezés kétéves tapasztalatai a Tapolcai-medencében

A körülöttünk lévő világ megismerését célzó természetbúvárkodásnak, a madarászásnak akár komoly természetvédelmi szerepe is lehet. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a számtalan helyen megvalósult, kisebb-nagyobb fajmegőrzési akció, mint például a Baranya megyében létrehozott füleskuvikodú-telep, melyhez hasonlókat szerettem volna létesíteni a Tapolcai-medencében.

A történet a Balaton-felvidéken is madarászélményekkel kezdődött, beleértve számtalan éjszakát, amelyeken füleskuvikok füttyögését hallgattuk. Az évek alatt gyűjtött megfigyelési adatok alapján megbizonyosodtunk arról, hogy a Tapolcai-medence szép számú füleskuvikrevirt tartalmazhat.

Ez a madár egy rendkívül érdekes faja a hazai faunának, hiszen az egyetlen hazánkban költő, vonulást végző bagolyról van szó, melynek jellegzetes, vékony, füttyögő „tyű-tyű” hangja sokakat a tengeraltjárók szonárjára emlékeztethet. A madarásztsákkal régóta gyakran viccelődünk egymás közt ezzel a megállapítással. Korábban nem sejtettük, hogy e poén csattanóját 2022 júniusában Miskolc fogja szolgáltatni, amikor is a madarat hallva többen csatornákból érkező tengeraltjárótámadástól tartottak.

A füleskuvik fokozottan védett, legfőbb veszélyeztető tényezői közé sorolandó a mezőgazdasági termelés alá vont területek növekedése a faj élőhelyeinek rovására, valamint részben ezzel összefüggésben az élőhelyek feldarabolódása. Éppen ezért gondolom úgy, hogy az olyan régiókban, ahol a terep-madarászok gyakran érzékelik a faj jelenlétét, már néhány költőodú kihelyezése is segítheti a füleskuvik stabilabb fennmaradását. Ezt szem előtt tartva cselekedtem én is az MME Veszprém Megyei Helyi Csoportjának közreműködésével.

A TERÜLET

A korábbi évek tapasztalatai alapján választottunk ki olyan területeket a Tapolcai-medencében, ahol hosszú évekre visszamenőleg minden költési időszakban észlelhető volt a baglyok jelenléte. Ezek az élőhelyek többnyire települések határában találhatóak, mint például Nemesgulács, Diszel (ahol egyébként egyszer sikerült tisztes távoból figyelniük egy füleskuvikköltést természetes faodúban), a Tapolca és Kisapáti között lévő erdő, valamint Káptalantóti. Utóbbi esetében megjegyzendő, hogy az itt található Elő-réten több alkalommal sikerült felnőtt füleskuvikot gyűrizni, ami szintén jelzi a faj tartós jelenlétét.

Az odúk kihelyezése (fotók: Szilágyi Alexandra)

Utolsó simítások a készülő odúkon

Az élőhelyek kiválasztása és felmérése után kezdődhetett el a területek tulajdonosaival történő egyeztetés és engedélykérés, amely szerencsére rendkívül gyorsan zajlott, hiszen mindegyikük már az elején biztosított az együttműködésükről. Mindeközben a kért, tíz darab költőodú is elkészült, melyek paramétereit Hámori Dániel és Csörgő Tibor Magyarországon előforduló bagolyfajok határozása és gyakorlati természetvédelme című könyve alapján adtam meg.

AZ ODÚK KIHELYEZÉSE, MAJD ELLENŐRZÉSE

A munkálatok egyik legjelentősebb része a költőodúk kihelyezése volt, amely segítség nélkül biztosan nem valósulhatott volna meg. Ezeket 2022. április 2-án a zord időjárás ellenére helyeztük ki az MME Veszprém Megyei Helyi Csoportjának több lelkes tagjával. Az odúk pontos helyzetét GPS-koordinátáik alapján rögzítettük a maps.me telefonos alkalmazásban. Természetesen az ezt követő időszakban a várakozás mellett többször kilátogattam sötétedés után a területekre hallgatózni, a lehető legminimálisabb szinten tartva a madarak zavarását.

Odú száma	Az odú elhelyezkedése	Odúellenőrzés (2022. június)	Odúellenőrzés (2023. június)	Odúellenőrzés (2023. július)
1.	Nemesgulács	seregélyfiókák	seregélyfiókák	seregélyfiókák
2.	Káptalantóti, Elő-rét	négy seregélyfióka	csuszka nyomai	üres
3.	Káptalantóti, Elő-rét	üres	két seregélyfióka	négy seregélyfióka
4.	Káptalantóti, Elő-rét	négy seregélyfióka	öt seregélyfióka	üres
5.	Káptalantóti, Tóti-hegy lába	öt szécinege-fióka	üres	három seregélyfióka
6.	Káptalantóti, Elő-rét	üres	két seregélyfióka	két seregélyfióka
7.	Tapolca és Kisapáti közt levő erdőfolt	fészkelésre utaló nyomok, tojáshéjak (valószínűleg szécinege)	szécinegetojások	üres
8.	Diszel, Eger-patak melletti erdő	füleskuvik jelenlétére utaló nyomok	üres	üres
9.	Diszel, erdő	üres	üres	üres
10.	Diszel, erdő	üres	üres	üres

A program kétségkívül legizgalmasabb része az odúk ellenőrzése volt, mely során megbizonyosodhattunk arról, hogy milyen madárfajok milyen arányban foglalták el a ládákat (lásd a táblázatot).

A legérdekesebb nyomok a 8-as sorszámú odúban voltak 2022-ben, hiszen ebben jelentős mennyiségű felhalmozott tücsök- és egyéb izeltlábútetem hevert. Egyelőre nem szereztem tudomást a területen megtalálható olyan más madárfajról, amelyre ez jellemző lehet, és ilyen típusú odút használna. Ezt követően többször végeztem éjszakai megfigyelést a területen, az említett költőodú irányából többször lehetett hallani a füleskuvik hangját, sajnos azonban eddig nem sikerült bizonyítani a faj költését ebből az odúból sem.

Annak ellenére, hogy az első két év ellenőrzéseikor nem sikerült a kihelyezett odúinkban füleskuvik költését kimutatni, az örömmel tölt el, hogy más fajok fészkelését segítette a megvalósult program. Tapasztaltabb madarászok, szakemberek már az elején felhívták a figyelmemet arra, hogy minden ehhez hasonló program sikeréhez idő kell, és igyekszem én magam is így hozzáállni

ehhez. Remélem, hogy az elkövetkezendő évek valamelyikében füleskuvik-fiókák is megörvendeztetnek majd. A jövőre vonatkozó tervek szerint az újonnan felfedezett revírekbe további odúkat helyezünk majd ki. Úgy gondolom, hogy bár egyelőre egy kisebb volumenű programról van szó, akár jó példaként is szolgálhat arra, hogy lelkes madarászokkal, természetszerető területgazdákkal és az MME segítségével lokálisan is lehet cselekedni és aktívan tenni valamit madárfajok fészkelésének segítéseért, hosszú távon ezzel is növelve az adott élőhelyek értékét.

Ezúton szeretném a köszönetemet kifejezni az alábbi személyeknek a hasznos tanácsokért, gyakorlati és bármilyen segítségért, melyek nélkül ez a természetvédelmi célú program egészen biztosan nem jöhetett volna létre: Árvai Gábor, Farkas Irén Emese, Forintos Ede, Forintos Viktor, Gyurácz József, Jusztin Balázs, Kiss Anita, Kolosi Béla, Kovács Andrea, Kerényi Zoltán, Móczár Balázs, Németh Andrea, Széplaki Imre, Szilágyi Alexandra, a területek tulajdonosai, a Veszprém Megyei Helyi Csoport elnöksége, külön kiemelve Druzbaczký Ildikót.

Takács Péter

Gyűrűzött füleskuvik elengedés előtt (fotók: Takács Péter)

Kihelyezett odú (fotó: Szilágyi Alexandra)

Seregélyfiókák

Szécinege-fiókák

Tücsök és egyéb izeltlábú tetemek az odúban

A piszkításból ítélve ezt az odút lakja valamelyik madarunk

Szécinege tojások fészkelja gondosan kipárnázva

A MEZÍTÁBÁS DOKTOR

Emlékezés Kovács Gáborra (1951–2023), kinek halálával nagy veszteség érte a hortobágyi terepmadarászatot és a természetvédelmet

A hetvenes években történt: a Hajdú-Bihar megyei pártbizottság főkölomposai úgy döntöttek, hogy sofőrjükkel kiau-tóztatják magukat a Hortobágyra. A terepszemlét a szolgálati éberségből adódó gyanakvás tette szükségessé, az elvtársak ugyanis józan ésszel nem tudták felfogni azt a döntést, hogy a kormány két tucat Nyugaton (!) élő, külföldi tudós által aláírt beadvány hatására nemzeti parkká nyilvánította azt a szikes, sáros, sáskás-pockos és kánikulás hortobágyi pusztát. Az a nagy semmi legyen nemzeti park, ahol ők bizony néhány vakondtúrason kívül semmiféle ritkaságot vagy védendő látványosságot nem láttak kiszállásaik alkalmával, nevezetesen, ha az egyik csárdából a másikba hajtván időnként kinéztek szolgálati gépkocsijuk ablakából? Hogy miért éppen ez a nagy, hasznavehetetlen pusztát, ez a tájtalán táj került nemzetközi természetvédelmi törekvések középpontjába, annak bizony utána kellett járni.

E célból előzetes telefonhívással a Kaparó csárdához parancsoltak egy szolgálatos parkört, akiről azt hallották, hogy doktori címe is van, tehát méltó kísérője léssen a pártbizottsági

delegációnak. Személyesen persze nem ismerték a fiatal biológust, dr. Kovács Gábort, de elképzelték, mint egy akatatkás kádert, aki ünneplőbe öltözve fogadja majd a megye fejeseit. A Kaparó csárdához érkezvén viszont nem várta ott őket bizony semmiféle doktor. Odakiabáltak hát az árokparton üldögélő, csavargónak vélt, napbarnított, mezítábas fiatalembernek, hogy látta-e azt a bizonyos dr. Kovács Gábort. „Én vagyok az, kérem” – válaszolt a megszólított, és ahogy felállt, odaforulván a delegációhoz, szembeünt a nyakán lógó, nagy méretű távcső. Fiatal biológusként ő kapta azt a feladatot, hogy győzze meg a fejeseket a Hortobágy pusztá természetvédelmi értékeiről, ami aligha sikerült neki. Arra viszont utasítást kapott, hogy pusztai körútjain lábbelít kell hordania. A biológus persze azután is mezítábas gyalogolt, illetve kerékpározott a hortobágyi szikeseken, azzal a különbséggel, hogy biciklikormányán ott lógott egy pár papucs, amelybe csak néhány percre akkor dugta a lábát, ha át kellett tolni a kerékpárját a 33-as úton. De azt is csak azért, hogy ne büntessék meg, ha netán összefutna valami fejessel az országúton. A Hortobágy mezítábas

← A Hortobágy kiváló ornitológusa Kovács Gábor (balra) Festetics Antallal terepen (a szerző archívumából)

doktora azután is következetesen ragaszkodott elveihez. Télen-nyáron járta hatalmas pusztánkat, miközben autót nem volt hajlandó használni.

Én sokszor ültem hátsóra, de ő ellenállt javaslatomnak, hogy lovagoljunk együtt, ha pusztázunk, hiszen nyeregből, mintegy mozgó magaslesről, magasabbról láthatjuk a végtelen rónát, és ott is átgázolhatjuk a mocsarakat, ahol ő a biciklijét a hátán kényszerül cipelni. Ha pedig beülne velem a repülőgépbe, akkor már valóban madártávlatból tudná áttekinteni a pusztát. Kovács Gábor azonban hajthatatlan maradt.

Öt évtizeden át járta hajnaltól napestig a Hortobágyot. Mindent látott és mindent hallott, de tudott hallgatni, mint a pusztázó betyárok annak idején. Ismerte a Hortobágy minden zugát, növényét, kezes vagy harapós kutyáját, tisztas vagy kétes személyét, elsősorban azonban valamennyi madarát.

Külföldi madarászörökben a „dr. Kovács” fogalomnak számított. Tisztelték, látogatták. De a pusztai emberek is megsüvegezték, komolyan vették a „doktor urat”, még akkor is, ha számukra időnként kellemetlen igazságot hirdetett.

Kovács Gábor 2015. március 16-án (fotó: Haraszthy László)

Természetvédelmi elveinek mércéje igen magas volt. Ebben ő hajthatatlan volt, még akkor is, ha olykor – nagyon ritkán – éjszakának idején a gyávák kövekkel dobálták nagyíván házának ablakát. Akárcsak nagy elődünk és példaképünk, Herman Ottó annak idején, akit pásztorkörökben időnként még garabonciásnak is véltek. Kovács Gábor tíz körmével védte a Hortobágyot, és ha időnként kigyulladt az aszályos pusztá, éjt nappallá téve két kezével oltotta a tüzet. Hatalmas tapasztalatára támaszkodva konkrét és konstruktív javaslatokat terjesztett elő a Hortobágy hathatósabb védelme érdekében. Bátran bírálta a bürokrácia bűneit, és túlélt néhány tucat tudálékost, akik „fentről” akarták neki megmagyarázni a pusztá ökológiáját.

Kovács Gábor nem fontoskodott, mert tudta, hogy mi az, ami tényleg fontos, de nem is okoskodott, mert ahhoz túl okos volt. Németül és angolul is értett, oroszul jól beszélt, de ami a pusztán fontosabb, az „egyszerű” népek, pásztorok, tanynasiak, határkerülők nyelvét is beszélte. Szükszavú volt, mert tudta, hogy a Hortobágyon a fecsegést elfújja a pusztai szél. A „nadrágosok” jöttek és mentek, de a mezítábas doktor maradt, mint egy kunhalom, amelyet meredeksége folytán nem tud feltörni a traktoros ekéje. Oázisként őrizte a körös-körül pusztuló pusztá természeti értékeit.

Immáron kerek hetven éve látogatom kisebb-nagyobb megszakításokkal a Hortobágyot, és így tanúja lehettem sok veszedelemnek. Jöttek a természet leigázói, a nép megváltói, a felfásítók, rizsesek, halasok, gyapotosok, tollfosztó libások és puskázó libázók, akik annak idején protokollvadászoknak, később pedig bölcs hasznosításnak becézték beteges szenvedélyüket, a vadmadarakra lövöldözést.

Hosszú ideig a legkülönfélébb „hasznosítók” felelőtlenül kísérletező játszótere volt a Hortobágy. De nagy pusztánkat végül is egyikük sem tudta igazán tönkretenni. Túlét ez a róna a különböző „honfoglalások” óta tatárjárás és sáskajárás, török vést és dögvézt, agronómust és ideológust. Most pedig büszkén mondhatjuk: nemzetünk parkjává vált, sőt világörökség lett a Hortobágy!

Dr. Kovács Gábor faluvégi nádfedeles szolgálati házikója a nemzetközi madártani szakirodalom kincsesbányája. Tornácáról beláttunk a nagy pusztába. Ott üldögéltünk sokszor kettesben a közös, nagy pusztázások után kifáradva, de boldogan. Hallgattuk este az ugartyúk titokzatos hívását, csodáltuk reggel a csalafinta délibábot, lapozgattuk esős napokon a legújabb ornitológiai irodalmat.

1946 óta öt madarászgenerációt éltem meg a Hortobágyon. 1946-ban dr. Pátkai Imre, a Magyar Madártani Intézet jeles kutatója vitt magával kiszállásaira; 1953-ban Hankó Béla professzorral, a debreceni Egyetem Állattani Intézetének vezetőjével jártam a nagy pusztát; a hatvanas években pedig Radó András doktorral, mátai főállatorvossal madarásztunk a Hortobágyon. Azután Szabó László Vilmos atya, ciszterci tanár került természetvédelmi felügyelőként Nagyívánba, akitől ugyancsak sokat tanulhattam meg a pusztá rejtelmeiről. Legtöbbet azonban méltó utódjától, Gábor barátomtól tanultam. Tudása, tapasztalata egyedülálló volt, csakúgy, mint példamutató megbízhatósága, becsületessége. Mindezt napjainkban „vörös listás” ritkaságnak számított, és „fokozott védelmet” érdemelt volna. Halála pótolhatatlan veszteséget jelent a Hortobágy terepkutatása és a természetvédelem számára.

Prof. dr. Festetics Antal
Göttingai Egyetem Vadbiológiai Tanszéke

MME

2023. július–szeptember

HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthozatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoporthoz-hírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

A fekete gólyák hét éve tartó rossz költési sorozata idén megszakadt. A fészektérképezések során a faj három új fészke került elő, míg a régi fészkek közül egy semmisült meg. A váltófészkekkel együtt jelenleg harminc fészke adatai szerepelnek nyilvántartásunkban. A huszonkét kirepülő fióka az utóbbi kilenc év legjobb költési eredményének számít. A nyári-őszi sumonyi madárgyűrűző tábor részeredményei közé tartozik két foltos nádiposzáta gyors megkerülése. Az egyik példányt Lengyelországban, a Rakutowskie-tónál gyűrűzték meg augusztus 5-én, és hat nap múlva már Sumonyban fogtuk vissza a jelölés helyétől 737 km távolságra. A másik madarat augusztus 10-én Sumonyban jelöltük, és szintén hat nap múlva került kézre Szlovénia Lavrica nevű helységében. Kicsit lassabb volt a lengyel gyűrűs nádiposzátnál, mert az eltelt idő alatt „csak” 260 km-t repült. Csoportunk havonkénti hírlevelére a baranya@mme.hu e-mail-címen lehet feliratkozni.

Bank László

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A Börzsöny szívében, Királyréten már több mint négy évtizede működik folyamatosan a 10–14 éves korosztályt megcélzó madarász tábor. Itt a madárgyűrűzés és az összes többi program a természetvédő szemlélet kialakítását szolgálja. A táboroztatók mindig önkéntes alapon végzik munkájukat, így a tábor elérhető a kevésbé módos családokból érkező fiatalok számára is. 1981-ben rendeztük az első Börzsönyi Természetvédelmi Tábor (BTT), ma ez az augusztusi turnus. A Börzsönyi Ornitológiai és Természetvédelmi Tábor (BOTT) – a júliusi turnus – 1994-ben kezdte meg működését. A program és helyszín azonos, táboronként 50–55 gyermeket tudnak fogadni. A gyerekeket már felépített sátor tábor fogadja, hideg-meleg vizes zuhanyzóval, konyhasátorral, nagy ebédlősátorral. A 30. BOTT ünnepségére az idei tábor utolsó napján, július 28-án került sor. A délután éppen úgy kezdődött, mint a táborzáró eseményeken szokott, talán a beszivárgó egyre több vendég jelzett valami fontosat. Uzsonna után a kis csoportok előadásaival folytatódott a nap, melyek a tábor életéből mutattak vicces jeleneteket vagy egy felnőtt táboroztató elé tartottak görbe tükröt. Ezt követte a díjak és elismerések kiosztása, melyben nemcsak a tudás, de a napi sátorrend is igen fontos tényező. Aztán egy sorfal kezdett kialakulni, hajdani és jelenlegi táboroztatók részvételi sorrendben mesélték el a gyerekeknek és

Az ünnepi táborút meggyújtása (fotó: Horváth Tibor)

persze egymásnak, hogy mit adott nekik a tábor. Megható pillanatok voltak ezek, sokszor nagyokat nevtünk, de bizony többször könnyel telt meg a szemünk. Volt elnökünk, Terbe Józsefné Tarján Ambrus táborvezetőhöz intézett köszöntőjére már sötétben került sor. Ezek után már csak a jubileumi táborút meggyújtása volt hátra. A máglya tetején hat keresztbe fordított faág jelezte a 30-as számot, a begyújtást pedig rituális mozdulatokkal három fátylós régi táboroztató felnőtt végezte. Az ünnepség persze nem lehetséges torta nélkül. A tábor légifotójával díszített hatalmas csokikrémtortából mindenkinek jutott egy szelet. Hálás köszönet mindenkinek, akinek tevékeny szerepe volt a táborok megrendezésében! Hatalmas köszönet Tarján Ambrus táborvezetőnek, aki pedagógusként minden elé helyezi a gyerekek érdekeit, de jó vezetőként a felnőtt táboroztatóknak is teret enged, munkájukat nagyra értékeli. Hiszen egy önkéntes munkára alapuló tábor csak akkor marad életképes, ha gyermek és felnőtt egyaránt jól érzi magát benne!

Varga Péter

BÜKKI HELYI CSOPORT

A nyári időszakban a gyakorlati természetvédelem aktuális feladatainak ellátására, valamint nagyobb lélegzetvételű szemléletformáló-közösségépítő programok megvalósítására helyeztük a hangsúlyt. Elnökünk, aktív tagjaink ellenőrizték a ránk bízott 230 szalakótaodú lakosságát, mely idén nagyon jónak bizonyult: a szalakóták, mezei verebek és seregélyek mellett kúvik, füleskúvik is költött ezekben. Meggyűrűztünk 100 fölötti szalakótafiókat és

Állatkertek éjszakája 2023 (fotó: Varga Erika)

adatokat gyűjtöttünk a puszták egyéb lakóiról is. Havi rendszerességgel elvégeztük herpetológiai és MAP felméréseinket. A nyári tradicionális eseménye volt a tagságunk hathatós segítségével idén már tizedik alkalommal megrendezett Tiszalúci Madárgyűrűző Tábor, ahova negyvenkét fő látogatott el, akik bő két hét alatt összesen 41 faj 1224 egyedének gyűrűzésénél lehettek jelen. További nagyszabású, elsősorban ismeretterjesztő célú eseményeink is voltak: a Miskolci Vadaspark Állatkertek éjszakáján és a Tiszakeszi Családi Napon sok természetszerető család tölthetett együtt minőségi időt a szabadban játékos természetismereti feladatokkal és tartalmas beszélgetésekkel.

Szitta Emese

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

Az idei nagy esők már tavasszal jelezték, hogy a Madárvárta tetőfelújítása tovább nem halogatható, mert a 2010-ben felhelyezett bitumenzsindely hajszálrepedéseire egyre több helyen beázott az épület. Az elkészült tető 212 m² fóliaborítást, majd a lécezés után trapézlemez borítást kapott. Ezzel remélhetőleg hosszú időre megoldódott a főépület állagmegőrzése. A táborhelyen eddig 128 településről érkező közel hatezer tanuló táborozott nyáron, erdei iskolai csoportokat 2000-től fogadunk májusban és szeptemberben, jeles napi rendezvényeinknek, madárgyűrűzési bemutatóknak a látogatottsága is évről-évre nő. 2018-ban megnyílt a száznál több madárfajt bemutató múzeumi szoba, az ornitológiai gyűjtemény látogatottsága évente már megközelíti az ezer főt. 1980 óta itt minden év június utolsó hetében természetismereti, míg augusztus harmadik vagy negyedik hetében gyűrűzőtábor szervezünk, ahova az egész országból érkeznek táborozó gyerekek – az idej volt a 44. év 150. és 151. turnusa. Az utóbbi évek tapasztalata, hogy a nádi és a bokorlakó poszáta száma tovább csökkent, karvalyposzáta például tíz éve nem fogtunk és 20–50%-kal kevesebb a nádiposzáta és a rigók száma is. Hosszú

A 151. turnus résztvevői (fotó: Nagy Sándor)

évek óta először nem fogtunk nagy fülemülét, a tücsökmadarak közül pedig csak a nádiból került a hálókba néhányat. Köszönet Mákos István tagunknak, hogy elfoglaltsága és az időjárás akadályoztatása ellenére a munkát elvállalta és kivitelezte, továbbá szeretném megköszönni a fiatal táborozók lelkiismeretes és felelősségteljes munkáját, példamutató magatartását!

Nagy Sándor

CSONGRÁD MEGYEI HELYI CSOPORT

A Szalakóta Látogatóközpontban működő Fehér-tavi Ornitológiai Táborban a tavaszi-nyári eleji hétvégék állandó ráfordítású gyűrűzése (CES) után az Actio Hungarica (AH) tábor többhetes folyamatos munkája töltötte ki a nyarat. A tavalyi aszályos év után idén több madarat sikerült megjelölni, a visszafogások között pedig számos külföldi (spanyol, szlovák, szerb stb.) gyűrűs madár is a hálókba került. A munkálatokba más madárgyűrűző állomások vendégyűrűzői is bekapcsolódtak, segítségüket ez úton is nagyon köszönjük! A lehetőséget természetesen a jövő évben is – igény szerint nemcsak nyáron – biztosítjuk minden érdeklődő kollégának. A gyűrűzéseken a Szegedi Tudományegyetem hallgatói is részt vettek, akik nyári gyakorlatukat töltötték helyi csoportunknál.

Szeptember közepén a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság felkérésére a rendkívül népszerű Fehértó Napja rendezvényen vettünk részt kitelepüléssel Kardoskúton. A játékos foglalkozások megtartása mellett csapatunk egyik fő feladata az igazgatóság által meghirdetett természetismereti verseny egyik állomáshelyének biztosítása is volt. Önkénteseink nélkülözhetetlen segítségét ez úton is köszönjük!

A Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetben egy szikes tó mellett állítottunk fel egy, a Sándorfalvi Vadásztársaság által felajánlott egy személyes magaslét (nem a vadásztársaság területén), amelyről jól belátható a vizes élőhely, nagyban segítve a madártani felméréseket.

Szomorú aktualitás, hogy szeptemberben, 94 éves korában elhunyt dr. Bod Péter, csoportunk tiszteletbeli elnöke. Péter bácsit a szentesiek a városi kórház igazgatójaként ismerik, de az MME-ben is évtizedekig aktív volt, az országos Etikai, majd Ellenőrző Bizottság, valamint a mai Nomenclator Bizottság elnöke tagjaként is. Szentes és Csongrád környéke madárvilágának kiváló ismerőjeként számos érdekességet írt le, például először ő találta meg szikkasztótavakon a gólyatölcs költését. Hosszú évekig gyűjtötte precíz naplóiiban a gólyafészkek adatait is.

Aktuális programjainkról Facebook csoportunkban (<https://www.facebook.com/mmecongrad>) vagy a 20/265-5638-as telefonszámunkon érdemes tájékozódni.

Verseczki Nikoletta, Lovászi Péter

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Az idei nyár nagyon mozgalmasan telt csoportunk életében. Sok rendezvényt szerveztünk, miközben önkénteseinkkel a terepi, madárvédelmi munkáinkat is elvégeztük. Folyamatosan

dr. Bod Péter 2008-ban (fotó: Lovászi Péter)

ellenőriztük odútelepeinket a Pannonhalmi Arborétumban, a Gönyői-homokpusztán, Győr győrszentiváni városrészében és a Fehértói Madárvártán. A homokpusztán idén is szép számmal költöttek búbosbankák a mesterséges odúban, a költési eredmények átlagosnak mondhatóak, a tavalyi rekordévhez képest kevesebb költést regisztráltunk. Viszont volt több seregély és nyaktekeres fészkelés is, utóbbinak kifejezetten örültünk. A többi odútelepen főként széncinege, mezei veréb és csuszka költött. Győr Megyei Jogú Város Ménfőcsanak városrésze az MME Madárbarát település mintaprojektjében sikeresen pályázott. A beszerzett különféle madárodúk kihelyezésében tagjaink is aktívan részt vettek. A Mosoni-sík vércseláda-telepein végzett munkánkba betekintést nyerhettek az érdeklődők. Június 17-én bemutató gyűrűzést tartottunk a Várbalogi Héricses Természetvédelmi Területen. A vörösvércse-fiókák mellett kuvikfiókák is kaptak fém jelölőgyűrűt. A kihelyezett közel 100 vércseláda közül háromban költöttek kék vércsék az idei évben, amelyből kettő lett sikeres, összesen 8 fióka repült ki színes gyűrűs jelöléssel ellátva. Kiemelt figyelmet fordítottunk a fokozottan védett ragadozómadárfajunk védelmére.

Június második felében fehérgólyafióka-gyűrűzést tartottunk a tóközi és a Fertő-tó parti településeken, továbbá Győrszentivánon, Csornán, Mosonszolnokon és Szany térségében is. A 24 településen 106 fióka lábára került fel messziről is leolvasható színes gyűrű. A három napon több mint 1000 érdeklődő vett részt a programjainkon. Június 24-én rendeztük meg a II. Szanyi Gólyafesztivált, Szany Nagyközség Önkormányzatával közösen. A hagyományteremtő céllal megszervezett rendezvény nem titkolt célja a figyelem felhívása a Rábaköz természeti értékeire és azok megóvására. A gólyafiókák gyűrűzése mellett sok más szakmai programon is részt vehettek az érdeklődők. Az előadásokon túl szakmai bemutatók, odúkészítés, fotópályázat és játékos vetélkedők szerepeltek a programlistán. Gólyamegfigyelőinkkel egész szezon alatt tartottuk a kapcsolatot, így legtöbb megyei fészkek esetében tudjuk, hogy a madarak mikor érkeztek haza, hány fióka kelt ki és hagyta el a fészket. Az adatok összesítése és közlése az év vége felé várható.

Június 25-én a Pannonhalmi Levendula Napok rendezvényen saját infóstanddal, játékokkal és bemutató madárgyűrűzéssel vettünk részt, ahol két fiatal búbos cinege is hálóbá került, amik a madarászoknak is nagy élményt jelentett.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósággal közös szervezésben rendeztük meg a IV. Fehértói Madarász Utánpótlás tábort a Fehértói Madárvártán július 23-30-a között. Az egyhetes nyári táborban 25 gyermeket tudtunk fogadni a 10-16 éves korosztályból. A táborozók alapos ismereteket szerezhettek a madárgyűrűzésről és -monitoringról, a mesterséges madárodúk készítéséről. A szakmai előadásokon a természetfotózásról, annak eszközeiről

IV. Fehértói Madarásztábor (fotó: Vig Tibor)

és etikájáról hallhattak, emellett kisméltócsapdázáson is részt vehettek Kalmár Sándor kisméltócsapat vezetőjével, ahol testközelből találkozhattak hazánk egy ritka, reliktum rágcsálójával, a fokozottan védett északi pocokkal is, amelynek egyik kiemelt élőhelye a Hanság.

Bodor Ádám, Győrig Előd

SOPRONI HELYI CSOPORT

A nyár folyamán a szünidei iskolai programokba és különböző táborok programjaiba beépülő ismeretterjesztő előadásokat szerveztünk a soproni és Sopronhoz közel eső településeken. Nagy érdeklődés kísérte a kertben és a ház körül bárki számára elérhető madártelepítési és madáretetési módszereket bemutató vetítéseket. Több helyszínen együttműködtünk a Fertő-Hanság Nemzeti Park munkatársaival, például a családok számára szer-

Az alkotás öröme – balra, és sárszalonka-gyűrűzés – jobbra (fotók: Pellingier Attila)

vezett csinálna magad madárodú készítés alkalmával. Szintén a főként családi programok sorát gyarapította a soproni KultRégió néven megrendezett civil kezdeményezésen felállított standunk, ahol különböző játékos feladványokkal, kirakókkal ismertettük meg a madarakat az érdeklődőkkel. Önkénteseink összeszokott csoportjára támaszkodva tudjuk megszervezni az átvonuló vízimadarak gyűrűzését nyár végén és ősszel, ez idén már harminc éves múltat tekint vissza. Sok évvel ezelőtt csatlakoztunk az Európai Madármegfigyelő Napok (EMN) nemzetközi programhoz mekszikópusztai helyszínnel, idén is szeretettel vártuk a madárbarátokat a szeles, esős idő ellenére. Köszönjük mindenki segítségét!

Pellingier Attila

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

A nyár folyamán több táborba is meghívást kapott helyi csoportunk. Önkénteseink a Tiszavasvári Vasvári Pál Múzeum EKIK nyári táborában tartottak előadást és játékos foglalkozást a 6-12 éves gyerekeknek. Hajdúnánáson, a Zeneiskolások Csicsergő táborának diákjai a környezetünkben élő madarakkal és hangadó rovarokkal ismerkedtek, és terepen is megfigyelhették őket. Hajdúnánáson júliusban denevéreket kerestünk, augusztusban a rovarok világával ismerkedtünk a résztvevőkkel. Mindkét program keretében Cserepes Miklós önkéntesünk készült egy-egy előadással. Sok érdekességet megtudhattunk a denevérekről és a rovarok megfigyeléséről, az alkalmazott technikákról.

Szeptember 2-án egy gyöngybagoly-fészkelő rekordgyanús 10 fiókája kapott ornitológia gyűrűt Görbeháza határában, mi legalábbis nem találkoztunk még egy költésben ennyi felnövő fiókéval. Élő közvetítés alapján tudjuk, hogy a fiókák nagyszámú

Gyöngybagolyfiókák gyűrűzése Görbeházán (fotó: Horváth Ferencné)

rágcsálót fogyasztottak el, a legtöbb zsákmányállat egy éjszaka alatt 49 volt, többségében mezei pockot szállítottak a szülők. Ennek kapcsán Zsiros Sándor írt egy összefoglalót, amelyet Facebook-oldalunkon olvashattok.

Működési területünkön több száz madárodút, költőládát kezelünk, ezek számát folyamatosan növeljük. Vörös vércséből 140 pár, szalakótából 85 pár, kék vércséből 53 pár kezdett költésbe odúinkban. Az utóbbi években megjelentek és terjednek a csókák is, idén 19 párról volt tudomásunk, de 8 pár kuvik, 6 pár erdei fülesbagoly, 2 pár füleskuvik költését, valamint 8 gyöngybagoly fészkelő fejlődését is nyomon követtük. Az említett fajok mind-egyikének (és további madaraknak is) legalább egy-egy költését online is lehetett követni a www.madarles.hu oldalon Zsiros Sándor és Perger Balázs jóvoltából. Ezeknek nagy nézettsége volt. Hisszük, hogy a szemléletformálásnak és ismeretterjesztésnek fontos eszközei ezek a közvetítések, de tudományos szempontból is sok új információt mutattak be. Odúinkban ugyan nagy számban költöttek széncinegék, mezei verebek és seregélyek is, ezek számáról nem készítettünk összesítést.

Szabó Gitta, Zsiros Sándor

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Július 6-án befejeztük az állandó ráfordítású gyűrűzés (CES) idei programját a Tömördi Madárvártán: 35 faj 341 példányát gyűrűztük meg és 18 faj 76 visszafogását rögzítettük. A három legnagyobb számban gyűrűzött madárfaj a barátposzáta (65 pld.), a vörösbegy (44 pld.) és a csilpcsalpűzike (42 pld.) volt idén. A viszonylag sok fiatal madár befogása arra utal, hogy gyakori énekesmadaraink helyi állományai idén is eredményes fészkelési időszakot zártak. A kezdetektől (2004) csak 2011-ben (312 pld.) és 2014-ben (358 pld.) gyűrűztünk az idejéhez (341 pld.) hasonlóan sok madarat. Mindhárom évben a barátposzáta volt a leggyakoribb: 69 pld., 64 pld., 65 pld. Az utolsó CES napon a Csányi Alapítvány a Gyermekekért Természetismereti és Idegen Nyelvi Táborának Jászberényből és Szentestől érkező diákjai is részt vettek. Megismerkedtek a madárgyűrűző munkával, láttak közelről karvalyposzátát, örvös légykapót, énekes nádiposzátát, és botanikai ismereteiket is gyarapították. A foglalkozást Keszei Balázs, Bancsó Sándor és Illés Péter vezették. Július 30-án 26. alkalommal indítottuk el a Tömördi Madárvárta nyári-őszi Actio Hungarica madárgyűrűző programját, melynek állandó munkatársi feladatait idén is Göncz István látta el. Augusztus 10-én a Szombathelyi Televízió készített helyszíni riportot a madárvártáról, míg 12-én a

Vas Vármegyei Önkormányzat megbízásából, a Vas Vármegyei Értékekről szóló film készítői a madárvártával kapcsolatos felvételeket forgattak. Augusztusban a madárvárta működési területén lévő rétek természetvédelmi célú szárazúzózását a nemescsói Jurisich Mezőgazdasági Zrt. közreműködésével valósítottuk meg. Augusztus-szeptemberben madárgyűrűzési bemutatóval fogadtunk óvodás és iskolás csoportokat Tömördön. Szeptember 4-én, az Asztalkő Fesztiválon, Kőszegdoroszlón az Öko- és egészségudvar keretében folyt az ismeretterjesztés, ahol Illés Péter alelnök képviselte helyi csoportunkat. A madár-, fecske- és gólyavédelem, a harkályok és madárodúk, a madárgyűrűzés mellett volt mód a helyi élővilág értékeinek bemutatására is. Szept-

Az MME országos elnöksége a Tömördi Madárvártán (fotó: Vörös Norbert)

tember 8-9-én az MME országos elnöksége kihelyezett ülését helyi csoportunknál rendezte meg, melyen Dr. Gyurácz József tájékoztatta a résztvevőket a helyi csoport tevékenységéről és eredményeiről. Az ülésnek az ÖNPI Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontja adott otthont Kőszegen. Az elnökség 9-én reggel bepillantott a Tömördi Madárvárta működésébe is, melynek során találkozhattak a helyi csoport vezetésével, tagjaival. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagságának és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Gyurácz József

VESZPRÉM MEGYEI HELYI CSOPORT

Régi álmunk valósult meg 2023 szeptemberében, amikor a veszprémi Kittenberger Kálmán Állatkert bejárata mellett elhelyezett Vasvári Miklós emléktáblát megújíthattuk. A helyi csoport közgyűlésének pozitív hozzáállása, anyagi támogatása is kellett, hogy egy bronz emléktábla készülhessen az 1981 májusában átadott rézlemez domborítású helyett. A régi táblát az idő meg-

Ilyen volt – balra (fotó: Heizer Tamás), és ilyen lett – jobbra (fotó: Móczár Balázs)

viselte, illetve a feliratban is volt elírás, amit így javítani lehetett. Az emléktáblát Lugossy László szobrászművész készítette el. A tábla cseréjéhez az állatkert előzetes engedélyét megkaptuk, a tábla fülkéjében Meloccc Miklós eredeti Vasvári Miklós szoborcskája látható. Így Csörgőy Titusz mellszobra, sírhelyének megújítása után egy újabb emlékhely készült el, ahol tiszteletünket tehetjük nagy elődeink előtt.

Móczár Balázs és Szele Ernő

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2023. szeptember végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelevélben.

NYÁRI LÚD

2023. július és szeptember között két hazai gyűrűs nyári ludat is megfigyeltek Svédországban, amiket a nyakgyűrűjük alapján azonosítottak. Egyiket Göteborg közelében, a másikat Stockholmtól nem messze figyelték meg, több alkalommal is. A madarakat fiókakorukban gyűrűzték 2021-ben és 2022-ben Sarród határában (Fertőújfal, Győr-Moson-Sopron megye, Hadarics Tibor, Pellingér Attila). Mivel mindkét példány hazai költőállományból származik, rendkívül érdekes, hogy északi irányba mozdultak el. Eddig, az északon megkerült hazai gyűrűs nyári ludak mind téli gyűrűzésű, nálunk teletől északi madarak voltak.

Magyarországon eddig közel kétezer nyári ludat gyűrűzték, legnagyobb részben a fészkelési időszakban. A madarak több mint a felét színes jelöléssel, rendszerint nyakgyűrűvel látták el, ezért igen nagy számban figyelték meg ezeket bel- és külföldön. Eddig közel huszonkétezer megfigyelési adat érkezett a Madárgyűrűzési Központba a hazai jelölésű nyári ludakról. Ezeket leggyakrabban itthon, a szomszédos országokban, illetve más közép-európai országokban figyelik meg. Csak néhány példány került meg eddig távolabb, skandináviai országokban, Finnországban, Svájcban és Tunéziában.

A nyári lúd Eurázsia jelentős részén elterjedt madárfaj, Magyarországon viszonylag gyakori fészkelő. Hazai állománya állandó, részben rövid távú vonuló, ezek teletölterülete a mediterráneum középső része. Ősszel rendszeresen nagyszámú nyári lúd érkezik hozzánk az északi területekről, amelyek – főleg enyhébb teleken – részben átteleznek a Kárpát-medencébe, részben tovább vonulnak Dél-Európába.

Fotó: Thomas Liebig

NAGY GODA

Még 2023 tavaszán figyelték meg több alkalommal is egy hazai színes jelölésű nagy godát Valencia mellett, Spanyolországban, de csak szeptemberben érkeztek be az adatok a Madárgyűrűzési Központba. Ez az első magyar gyűrűs nagy goda, ami megkerült az Ibériai-félszigeten (Yanina Maggioletto). A madarat 2022. április végén gyűrűzték Berettyóújfal határában (Hajdú-Bihar megye, Lovas-Kiss Ádám) és a fémgyűrű mellett piros zászlós jelölőt is kapott.

Magyarországon eddig mindössze kétszáz nagy godát gyűrűzték, a többségüket a múlt században. Színes jelölést 2019-től alkalmaznak itthon a fajra, eddig tizenhat példányt gyűrűz-

Fotó: Yanina Maggioletto

tek meg így. Az összes itthon jelölt nagy goda közül korábban kilenc került meg külföldön, hat madár Olaszországban, kettő Algériában és egy példány Szerbiában. Ehhez képest itthon igen sok, eddig hatvanhat külföldi gyűrűs nagy goda került meg hazánkban. Ezek nagy részét, negyvenkét példányt Finnországban, a Botteni-öböl északi partvidékén (Oulu tartomány) gyűrűzték. Ezen kívül Beloruszban (6 példány), Észtországban (3 pld.), Franciaországban (4 pld.), Hollandiában (4 pld.), Lengyelországban (3 pld.) Németországban (2 pld.) és Spanyolországban (2 pld.) jelölt nagy godák kerültek meg nálunk.

A nagy goda Magyarországon ritka fészkelő. Vonuló madárfaj, a telet a nyugat-mediterráneumi és Afrika északnyugati partvidékén tölti. Február és április, valamint augusztus és november között országszerte megfigyelhető, legnagyobb csapatai az Alföld vizes élőhelyein jelennek meg.

HAVASI PARTFUTÓ

2023. július végén egy magyar gyűrűs havasi partfutót fogtak vissza Svédországban, Óland-szigeten, az Ottenby Madárgyűrűző Állomáson. A madarat első éves korában gyűrűzték, 2009.

Fotó: Thord Fransson

szeptember közepén a Fertő-Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Sopron Megye, Pellingér Attila). Itthon alumínium gyűrűt kapott, ami az eltelt tizennégy év alatt megkopott, de szerencsére még olvasható volt a gyűrűszáma. Ezért a visszafogáskor ezt lecserezték egy svéd acél gyűrűre, ami sokkal jobban ellenáll a tengervíz koptató hatásának. Jelenleg ez a legidősebb magyar gyűrűs havasi partfutó, ami megkerült. A teljes EURING (European Union for Bird Ringing) madárgyűrűzési adatbank alapján egy dán gyűrűs havasi partfutó a legidősebb ismert korú példány, amit a gyűrűzését követően közel huszonkilenc év elteltével fogtak vissza.

Az eddig Magyarországon megjelölt több mint ötezer havasi partfutó közül kétszázhatvanöt példány került meg külföldön, a legtöbb európai országban, legnagyobb részben a Kárpát-medencétől nyugatra, valamint északra. Európán kívül két hazai gyűrűs példányt figyelték meg, egyet-egyet Cipruson és Algériában.

A havasi partfutó Magyarországon rendszeres átvonuló. Hozzánk ősszel elsősorban a Baltikum felől érkeznek és Dél-nyugat-Európába, a Földközi-tenger nyugati partvidékére, Európa és Északnyugat-Afrika Atlanti partvidékre vonulnak tovább. Tavasszal a fészkelőhelyekre vonuló madarak észak, északkeleti irányban szelik át a kontinenst.

PIROSLÁBÚ CANKÓ

Egy magyar gyűrűs piroslábú cankót figyelték meg 2023. július végén Hollandia északnyugati részén, Amszterdamtól nem messze. Ez az első hazai gyűrűs piroslábú cankó, ami Hollandiában megkerült. A madarat 2018. szeptember közepén gyűrűzték a Fertő-Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs).

Magyarországon eddig több mint ezer piroslábú cankót gyűrűzték. 2018-tól használnak itthon színes gyűrűt is a madárfajra, összesen százötvenhat madarat jelöltek eddig így meg. Az itthon gyűrűzött összes piroslábú cankó közül korábban harminchat példány került meg külföldön, egy részük a szomszédos országokban. Európában a Kárpát-medencén kívül eddig Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Finnországban, Franciaországban (3 pld.), Görögországban, Lengyelországban (4 pld.), Lettországban, Máltán, Montenegróban (2 pld.), Olaszországban (10 pld.) és Spanyolországban kerültek meg hazai gyűrűs piroslábú cankók. Európán kívül egy példány Algériában, és kettő Tunéziában került meg.

A piroslábú cankó Eurázsia jelentős részén előfordul, hazai szikes rétjeink, mocsárrétjeink egyetlen fészkelő cankófaja. Tavasszal és ősszel gyakori átvonuló, a hazai fészkelők sokszor már nyár közepén elhagyják az országot. A telet a mediterrán térségben, kisebb számban Afrikában töltik.

KÜSZVÁGÓ CSÉR

2023. július végén egy magyar gyűrűs küszvágó csért figyelték meg Hollandia északi részén (Nyugat-fríz-szigetek). Az egyedi azonosítás a narancssárga színű kódos jelölése alapján történt. Ez az első hazai jelölésű példány, ami megkerült Hollandiában. A madarat fiókakorában gyűrűzték 2021. júliusban, Szalkszentmárton határában (Pest megye, Pigniczki Csaba).

Magyarországon eddig hétezer küszvágó csért gyűrűzték, a legtöbbet fiókakorukban. Közülük huszonhat példány került meg eddig külföldön, leggyakrabban a szomszédos országokban. A Kárpát-medencén kívül Bulgáriában, Görögországban, Lengyelországban, Németországban, Olaszországban, Romániában és Ukrajnában, valamint Európán kívül Izraelben, Mozambikban, Namíbiában és a Dél-Afrikai Köztársaságban kerültek meg hazai gyűrűs példányok. Magyarországon eddig negyvenkét külföldi gyűrűs küszvágó csér került meg. Ezek jelentős részét a szomszédos országokban gyűrűzték, de e mellett egy cseh, két német, tíz izraeli és négy lengyel gyűrűs küszvágó csér is megkerült nálunk.

A küszvágó csér Eurázsia és Észak-Amerika jelentős részén elterjedt. Magyarországon az egyetlen rendszeresen fészkelő csérfaj. Hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, az Egyenlítőnél délre tölti.

FEKETE GÓLYA

A jelenleg ismert legidősebb hazai gyűrűs fekete gólyát figyelték meg 2023. augusztus elején Szajol közelében, a Tisza partján (Jász-Nagykun-Szolnok megye, Nagy Gábor). A gólyát húsz évvel korábban, 2003-ban, fióka korában gyűrűzték Hercegszántó határában (Bács-Kiskun megye, Kalocsa Béla). 2005-ben a vonulása során megfigyelték Izraelben, majd később, 2014-ben is megfigyelték a Tiszánál. Azóta rendszeresen látták Szajol környékén, a folyó árterében vagy halastavaknál.

Magyarországon eddig két és fél ezer fekete gólyát gyűrűzték, legnagyobb részben a fióka korukban. 1994-től a fészkekben megjelölt madarak műanyag lábgyűrűt is kapnak. Ennek köszönhetően viszonylag sok hazai jelölésű madárról érkezik megfigyelési adat, elsősorban belföldről és a környező or-

Fotó: Nagy Gábor

szágból. A vonulási területek közül kiemelkedik Izrael, ahol – főleg 2005 és 2014 között – száztizennyolc hazai gyűrűs fekete gólyát azonosítottak a színes gyűrűik alapján. A teljes EURING (European Union for Bird Ringing) madárgyűrűzési adatbank alapján egy lengyel gyűrűs fekete gólya a legidősebb ismert korú példány, ami a gyűrűzését követően tizenkilenc év elteltével került kézre.

A fekete gólya Magyarországon a zavartalan, zárt lombos erdők kisszámú fészkelő madara. Különösen kedveli az ártéri erdőket, valamint a hegyvidéki idős bükkösöket. Hosszú távú vonuló, teletölterülete Afrika szubtrópusi részei.

FEHÉR GÓLYA

Egy magyar gyűrűs fehér gólyát figyeltek meg 2023. szeptember 2-án és 3-án Marokkóban, Rabat közelében (Kénitra) egy szeméttelen (Abidi Mustapha). Ez az első hazai jelölésű fehér gólya, ami Északnyugat-Afrikában megkerült. A madarat fiókakorában gyűrűzték 2021. június 18-án Akasztón (Bács-Kiskun megye, Sági Tamás).

Magyarországon 1908 óta közel harmincötezer fehér gólyát gyűrűzték, legnagyobb részét fióka korukban. Ezekből hatszáznegyven példány került meg külföldön, a legtöbb a Kárpát-medencén belül és Délkelet-Európában, valamint a kelet-afrikai vonulási és teletölerületeken. Néhány esetben egy-egy hazai gyűrűs madár meglepő területeken fordult elő, de korábban a kezdő hosszúsági körtől nyugatra nem került meg magyar gyűrűs fehér gólya, ez az első ilyen eset. A több tízezer meggyűrűzött hazai fehér gólya közül tizenhárom példány került eddig meg Olaszországban. 2011. szeptember végén három magyar gyűrűs madarat azonosítottak Máltán, amelyek a Közégségi Chernel-kertben voltak repatriálva 2010-ben. Ezen kívül egy veszprémi és egy dunapataji kelésű fiatal fehér gólya Algériában került kézre 2019-ben, valamint egy Mocmán gyűrűzött példány pedig Nigerben került kézre 2006-ban. Ez utóbbi volt eddig a legnyugatibb megkerülési helye a hazai gyűrűs fehér gólyáknak.

Egy másik különleges eset is volt, a Fülöp-nek elnevezett fehér gólya története. Ez a madár Spanyolországban, Aragóniában kelt ki és kapott színes jelölést 2003-ban. Innen Magyarországra repült és 2006-tól Bodrogkeresztúron fészkel, egészen 2018-ig, amikor áramütés érte. Mivel származási helyén a fehér gólyák legnagyobb részét állandó vagy rövidtávú vonulók, amelyek a délnyugati irányban mozognak, Fülöp is „hozta az ottani szokásokat”, rendszeresen itthon telet. Erről a madárról korábban több cikk is megjelent a Madártávlatban.

A fehér gólya hosszú távú vonuló, a Földközi-tengert megkerülve, a földszorosoknál hagyja el Európát. A Nyugat-európai példányok Gibraltárnál kelnek át és vonulnak tovább Nyugat-afrikai teletölerületeikre. Közép- és Kelet-Európa, így a Kárpát-medence fészkelő fehér gólyái a Boszporusz térségében hagyják el a kontinentst, majd Afrikát elérve, dél felé haladnak tovább. A madarak egy része a Csád-tó térségébe tesz egy kitérőt, mielőtt elérné a Közép- és Dél-afrikai teletölerületeit.

KÍGYÁSZÖLYV

A jelenleg ismert legidősebb hazai gyűrűs kígyászölyvet fényképezték le 2023. augusztus közepén Balatonszentgyörgy mellett (Somogy megye, Bódör Bence). A madarat 2013-ban gyűrűzték fiókaként Budakeszi határában (Pest megye, Turny Zoltán). Magyarországon ez volt az első kígyászölyv, ami a fémgűrű mellé színes jelölést is kapott. A madarat 2016-ban és 2017-ben is megfigyelték Ároktó (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) és Nagyiván (Jász-Nagykun-Szolnok megye) közelében. 2021-ben Balatonyörök határában fészkelés közben sikerült azonosítani.

Itthon eddig százharmincöt kígyászölyvet gyűrűzték, a legtöbbet fióka korában, hetvenhárom példány kapott színes jelölést is, amelyek közül ennek segítségével tizenötöt már megfigyeltek. Az itthon gyűrűzött összes kígyászölyv közül eddig hat példány került meg külföldön, Egyiptomban, Lengyelországban, Libanonban, Romániában, Szíriában (két példány) és Szlovákiában. Itthon eddig egy cseh gyűrűs madár került meg.

Fotó: Bódör Bence

A kígyászölyv hazánk ritka fészkelő ragadozó madara. Elsősorban középhegységi költőfaj, de létezik egy néhány párból álló sík vidéki állománya is a Kiskunságban. Előszeretettel fészkel olyan erdőállományokban, melyek déli kitétséggel rendelkezők, nyílt területek közelében vannak. Vonuló, nálunk március és október között figyelhető meg. Az európai madarak döntő többsége a Gibraltári- és a Boszporusz-szoros átlépése után a Szaharától délre eső afrikai teletölerületeire vonul.

GATYÁS ÖLYV

Egy sérült, cseh gyűrűs gatyás ölyvet találtak 2023. július közepén Nagyhegyes határában (Hajdú-Bihar megye, Konyhás István), majd a Hortobágyi Madárkórházba szállították. A madarat másodéves korában, 2021. november közepén gyűrűzték Csehország keleti részén. Ez a második cseh gyűrűs gatyás ölyv, ami megkerült itthon.

Fotó: Varga László

Magyarországon eddig kevesebb, mint kétszáz gatyásölyvet gyűrűzték a téli, kora tavaszi hónapokban. Ezek közül három került meg külföldön, Csehországban, Nyugat-Oroszországban és Ukrajnában. Itthon tizennyolc, jelentős részben a Lappföldön gyűrűzött külföldi gyűrűs példányról tudunk.

A gatyás ölyv Eurázsia és Észak-Amerika északi, tundra jellegű területein költ, hazánkba csak telető példányok érkeznek. Nálunk nem fészkel, ezért is különös a nyár közepi megkerülése a fajnak. Ez a példány valószínűleg egy korábbi sérülése miatt nem tudott elvonulni.

CSÓKA

Egy színes gyűrűs csókát figyeltek meg 2023. szeptember közepén Üllő határában (Pest megye, Kiricsi Ágnes). A madarat fióka korában gyűrűzték Siófokon, a Hajóállomás közelében egy odúban (Somogy megye, Tóth Tamás) és kirepülése után a környéken látták egy alkalommal. Bár közel három és félezer csókát gyűrűzték már Magyarországon, közülük mindössze három került meg a jelölési helytől nagyobb távolságban. Színes jelölőgyűrűvel 2014-től gyűrűzik itthon a csókákat, eddig

Fotó: Kiricsi Ágnes

hétszázhuszonöt példány kapott ilyen jelölést és közülük a most megfigyelt madár az első, amit a gyűrűzési helyétől távolabb figyeltek meg. Itthon eddig három Lengyelországban, egy Ukrajnában és egy Szerbiában gyűrűzött példány került meg, valamennyi az 1930-as és 1940-es években.

A csóka leginkább településeken, épületeken, padláson, tornyokban, kéményekben vagy természetes és mesterséges fészkekben költ. Hazai állománya állandó, az észak-, valamint kelet-európai fészkelő állománya rövidtávú vonuló.

FÜSTI FECSKE

Egy görög gyűrűs füstifecske fogtak vissza 2023. szeptember elején a Sumonyi Madárvonuláskutató Állomáson (Baranya megye, Wágner László). A madarat 2022. április közepén gyűrűzték Gávdosz-szigeten. Ez az első görög gyűrűs füstifecske, ami megkerült Magyarországon.

Több mint hatszázötvenezer füstifecske gyűrűzték eddig itthon, amelyek közül kétszáznegyvenhat példány került meg külföldön, főleg európai országokban, valamint a Közép-Kelet és Afrika számos térségében. Magyarországon eddig négyszázhetvennégy külföldi gyűrűs füstifecske került meg, elsősorban a madárgyűrűző állomásokon, a vonulási

időszakokban. A faj az északi féltekén széles körben elterjedt, közkedvelt madárfaj. Hosszútávú vonuló, az európai állomány a telet Afrikában tölti.

SISEGŐ FÜZIKE

2023. augusztus 19-én egy olyan, gyűrűs sisegő füzikét fogtak vissza Vác határában (Pest megye, Dénes János), amit négy nappal korábban jelöltek Sátoraljaújhegyenél (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Böhm András). Bár Magyarországon már közel húszszer sisegő füzikét gyűrűzték meg, legnagyobb részben az őszi vonulási időszakban, ez az eset csak a negyedik, hogy egy példányt a gyűrűzési helyétől távolabb fogtak vissza. Korábban – 1931-ben és 2006-ban – két sisegő füzike került meg Olaszországban, majd – 2009-ben – egy Máltán. A sisegő füzike a domb- és hegyvidéki erdeink fészkelő madara. Hosszú távú vonuló, teletölerülete Afrika. Tavasszal és ősszel az észak, északkelet-európai állományok átvonulnak a Kárpát-medencén.

NÁDIRIGÓ

2023. augusztus közepén egy orosz gyűrűs nádirigót fogtak vissza az Ócsai Madártávlat (Pest megye, Laczkó Szabolcs). Ez az ötödik, Oroszországban gyűrűzött nádirigó, ami megkerült nálunk, de mind közül a legészakibb jelölésű. A madarat 2023. június elején gyűrűzték a Ladoga-tó partján.

Magyarországon eddig közel százezer nádirigót gyűrűzték, legnagyobb részt a madárgyűrűző állomásokon, a nyárvégi időszakokban. Ezek közül százhetvenhat példány került meg külföldön, tőlünk északi irányban, valamint a Földközi-tenger partmenti országaiban. Itthon eddig száznegyvenhat külföldi gyűrűs nádirigó került meg, a legtöbbet közép-európai és dél-európai országokban jelölték. A Magyarországon korábban megkerült orosz gyűrűs madarak közül hármat a Kalinyingrádi régióban (Rybachi) gyűrűzték.

A nádirigó a nádszegélyek fészkelő madara, hosszútávú vonuló, afrikai teletölerületeiről általában áprilisban érkezik vissza, szeptemberben pedig már el is indul déli irányba.

SÁRGAFEJŰ KIRÁLYKA

Egy magyar gyűrűs sárgafejű királykát fogtak vissza 2023. áprilisban Finnország déli részén, a Jurmo Madármegfigyelő Állomáson. Ez az első Finnországban megkerült hazai jelölésű sárgafejű királyka. A madarat 2022. októberben jelölték Szalonna közelében, a Bódva-völgyi Madárgyűrűző Állomáson (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Tóth László).

Magyarországon eddig közel harmincegyezer sárgafejű királykát gyűrűzték, főleg az őszi vonulási időszakban. Ezek közül korábban mindössze öt madár került meg külföldön, Olaszországban, Svédországban, Szlovákiában és Szlovéniában (két példány). Itthon eddig tíz külföldi gyűrűs sárgafejű királyka került meg. Ezek közül kettőt Szlovéniában, egyet Csehországban, a többi tőlünk északra, a Balti-tenger régiójában gyűrűzték. Utóbbiak közül egyet-egyet Finnországban, Lengyelországban, Lettországon és Svédországban, valamint hármat Oroszországban (egyét a Ladoga-tónál és kettőt a Kalinyingrádi régióban) gyűrűzték.

A sárgafejű királyka Magyarországon a középhegységi fenyvesekben költ. A Kárpátokban fészkelő, valamint az észak-európai állományok nagy számban vonulnak át Magyarországon. Egy részük – különösen enyhébb teleken – áttelel nálunk.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

FAGYÖNGYBEN FÉSZKELŐ ÖRVÖS GALAMBOK VESZPRÉMBEN

2021–2022-ben észleltem először, hogy az örvös galambok fagyöngyben próbálnak fészkelni Veszprémben. Folyamatosan ki-be szálltak a sűrű növényzetből. Mivel a juharfán nagyon magas volt a fagyöngy, így nem láthattam bele, ezért meg-

Fotó: Homoki Sándor

előtti parkban lévő fagyöngyben nem volt fészkek, viszont a közeli Kálvin parkban, a református templom előtti fáról levágott fagyöngyben költöttek az örvös galambok.

Szelle Ernő és Tislér Péter

HATALMAS BARÁZDABILLEGETŐ-FÉSZEK

A királyszentistváni szennyvíztelepen a villanyóraszekrény ellenőrzése során találtam a mellékelt képen is látható, rengeteg anyagot tartalmazó fészket 2023. január 30-án. A tizenöt centi-

méter vastag fészkekanyag kitöltötte a szekrény alját. Volt benne egy feketés pöttyökkel színezett tojás, ez alapján tudtuk megállapítani, hogy barázdabillegetőé. A madár alulról jutott be a szekrénybe, melyben minden bizonnyal 2022-ben költött.

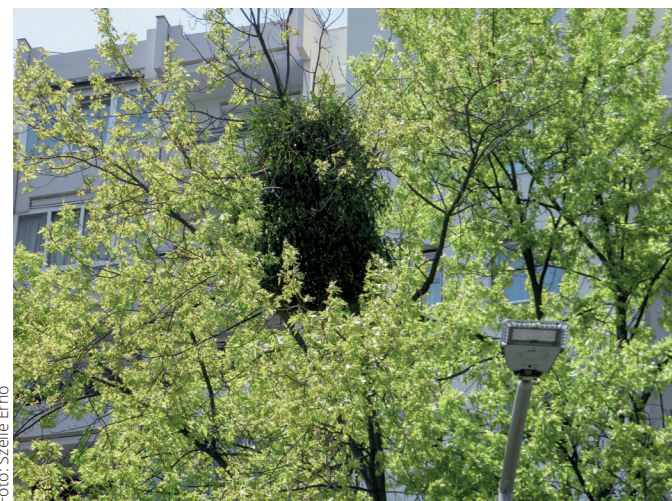
Homoki Sándor

NÁDIRIGÓ FÉSZKELÉSE SZÁRAZON ÁLLÓ NÁDASBAN

A nádirigó ismereteink szerint erősen kötődik a vízben álló nádasokhoz. 2023 tavaszán Pátka határában ettől eltérő viselkedést tapasztaltunk. A Zámolyi-víztározót 2021 októberében teljesen leengedték, azóta szárazon áll. Keleti partvonalán néhány tucat méter széles nádszegélye van. Staudinger István társaságában 2023. május 16-án itt észleltük először a száraz nádasból a nádirigó énekét. A vízmentes tó kevés madártani érdekességgel kecsegtetett, így legközelebb csak június 26-án jártam itt, a nádirigót ekkor és a következő napokban is láttam,

Fotó: Kovács Gergely Károly

Fotó: Szelle Ernő

kértem Tislér Péter madarász társamat, hogy fotózza le, illetve, ha lehetősége van, úgy nézzen bele a növényzetbe. 2023. tavasszal került erre sor, amikor a város gondnokság több helyen eltávolította a fákról a fagyöngyöt. Ekkor derült ki, hogy az általam feltételezett helyen, a Haszkovó utca 16. szám alatti épület

hallottam. A tömedret a leeresztés óta eltelt időszakban dús és változatos pillangós virágú növényzet verte fel, melyben a sárga és fehér somkóró embermagas példányai domináltak. A nádirigónak otthont adó nádszegélyt egyik oldalról ez, a másik oldalról aranyvesszővel fertőzött, kiszáradó láprét és erdősítés határolta. Mindkét élőhelynek megvolt a maga nádirigószáta: a somkóróban foltos, az aranyvesszőben énekes nádirigószáta felelgetett a nádirigónak. Ezek a fajok azonban közismerten jól boldogulnak a szárazabb élőhelyeken, a nádirigó költése a csaknem két éve teljesen vízmentes nádasban annál különösebb jelenség.

Kovács Gergely Károly

ÖRVÖS GALAMB FÉSZKELÉSI PRÓBÁLKOZÁSA KLÍMABERENDEZÉS KÜLTÉRI EGYSÉGÉN

2022 nyarán Budapest VIII. kerületi, kétemeletes ház II. emeletén lévő lakásunkkal szemben lévő körfolyosóra szerelt klímaberendezés kültéri egységének tetején próbált egy örvös galamb-pár fészkelésbe kezdeni. Nagyon sok ágat hordtak a klímaegység tetejére, de az ágak vagy egyenként lecsúsztak az enyhén domború bordázatú doboz tetejéről, vagy szeles időben a szél lökte le az épülő fészket. Amíg pár ág ott maradt,

Fotó: Nagy Dénes

a pár egyik tagja időnként ült is a „fészket”, de arról nincs információ, hogy tojás is került-e a fészkekbe, mert az a lakás, amelyhez a klímaberendezés tartozik, sokszor cserél bérlőt, és mire a 2022. őszi Madártávlatban megláttam a felhívást a szokatlan helyekre fészkelő örvös galambokkal kapcsolatban, már másik bérlő lakott ott. Az biztos, hogy a fészkelési próbálkozás sikertelen volt, körülbelül két hétig tartott csupán, és jelentős mennyiségű ág halmozódott fel a klímaberendezés alatt.

Nagy Dénes

ÖRVÖS GALAMBOK TÖMEGES AUGUSZTUSI FÉSZKELÉSE BEREKFÜRDŐN

2022. július 31-én a Berekfürdői Gyógy- és Strandfürdőbe érkezünk egyhetes üdülésre a családommal. A nyolchektáros terület ligetes-mozaikos parkját félhektáronként különböző fajú idős fák tagolják. Már az első napon feltűnt, hogy gyakran látni örvös galambokat, melyek igen bizalmasan viselkedtek, akár négy-öt méterre is bevártak. Két helyen is észrevettem kótló galambokat. Augusztus 1-jén a szálláshelyünként szolgáló vendégház nyitott ablakánál virradatkor egy him örvös galamb bűgő-turbékoló hangjára ébredtem. Amíg itt tartózkodtunk, ez minden reggel megismétlődött. A párja ugyanitt,

sátrak és lakókocsik fölé magasodó, koros japánakác vastagabb, vízszintes ágvilágjára épült fészkekben kótlott tizenhat méter magasban. A tapasztaltakon felbuzdulva reggel hét órakor, amikor a kempingezők többsége még csak ébredezett, távcsővel a nyakamban elindultam felderíteni a strand területének madárvilágát. Meglepetésemre kilenc helyen láttam a fák alatti gyepszőnyegen vékony ágacskákat gyűjtögető him örvös galambokat. Az építőanyaggal a már csaknem kész fészkekben ülő párjukhoz repültek fel, és adták át nekik további felhasználás céljából. Az alábbi fafajokon és magasságban találtam fészkeket:

japánakác	16 méter (kótló madár is)
fehér akác	12 méter
török mogyoró	11 méter
mezei juhar	9 méter
vadgesztenye	10 méter
vadgesztenye	12 méter
hárs	13 méter
zöld juhar	5,5 méter
fehér akác	5 méter
vadgesztenye	8 méter
mezei szil	18 méter (kótló madár is)
ezüst juhar	12 méter (kótló madár is)
zöld juhar	12 méter (kótló madár is)
hárs	9 méter (kótló madár két pelyhes fiókán)

Augusztus 6-án ellenőriztem a fészkeket, szinte mindegyikben kótló madarat jegyeztem fel, de azért volt olyan is, amelyikben csak forgolódtott a tojó (tojáson?), vagy pedig a fészkek peremén állt. A hímek a legtöbb helyen szorgalmasan turbékolnak a reggeli órákban. Tizennégy lakott fészket regisztráltam, de valószínűleg ennél több is lehetett, úgy tizenhat-tizennyolcra becsülöm a számukat. Az egyhetes itt-tartózkodásom ideje alatt fészkekragadozó varjút, szarkát, szajkót, mókust nem láttam a strandfürdő területén.

Rozgonyi Sándor

SZAJKÓ FÉSZKELÉSE FALFÜLKÉBEN

Vértessomlón az erdő szélén álló házunk padlasterének szelőlőzablakában telepedett meg egy szajkópár. A fészket a mindössze egy kis méretű téglaszélességű fülkébe építették, amelyben a tollasodó fiókák alig fértek el – ennek ellenére sikeresen kirepültek. A környékbeli erdőkben számtalan alkalmas helyet is találhattak volna a szajkók, valamilyen mégis az épületet választották. Talán azért, mert a kertünkben ott látható a madárbarát kert jelző tábla?

Bognár Ágnes

Fotó: Bognár Ágnes

Fotó: Bogrnár Ágnes

SZALAKÓTA KÖLTÉSE VÉRCSELÁDÁBAN

Újsolt határában egy előről félig nyitott – beton villanyoszlopra rögzített – vércseládában május 4-én egy vörösvércse-tojást találtunk. Ugyanakkor a láda alatt a fűben egy rőpképtelen, áramütött vörösvércse-tojót is mentenünk kellett. Nem bizonyítható, hogy a vércse a felette lévő láda gazdája volt. Ezt a feltevést valószínűsíti, hogy a június 12-ei újabb ellenőrzésünkkor a ládában már öt vörösvércse- és négy szalakótatojás volt, amelyeken a szalakóta kotlott. A vörösvércse-tojások közül kettő egyértelműen záp volt. Július 6-án a ládában két szalakótafióka nevelkedett.

Fotó: Haraszthy László

Nem szokványos, hogy a szalakóta félig nyitott ládát foglal, különösen, ha abban már más faj – esetleg elhagyott – fészekalja található, miközben ettől a helytől száz méteren belül több üres láda és odú is rendelkezésére állt.

Haraszthy László és Berdó József

SZARKAFÉSZEKRE ÉPÍTETT DOLMÁNYSVARJÚ-FÉSZEK

2023. április 13-án Solt-Járáspusztán egy legelőn álló villanyoszlopon lévő lakott vércseládát ellenőriztünk. A ládától nyolc méterre egy kisebb keskenylevelűzűstfa-foltban 2,3 méter magasságban egy szarkafészket találtunk, amelyet közelebről megszemlélve észleltük, hogy arra dolmányos varjú ráépítette a saját fészket. A varjúfészekben öt tojás volt, amelyeken a varjú kotlott.

Haraszthy László és Berdó József

Fotó: Haraszthy László

SZÉNCINEGE KÖLTÉSE VIZESKANNÁBAN

Április közepén észrevettem, hogy a teraszon díszként szolgáló zománcozott vizeskanna környékén nagy a sürgés-forgás. Mint kiderült, egy széncinegepár fészket rakott benne. Könnyen tudtak ki-be járni, mert a kannában három darab szünyogriasztó nádfáklya volt, ami segítette mozgásukat. Még az

Fotó: Borsányi Attila

sem zavarta a madarakat, hogy a fészkelőhely és a bejárati ajtó között mindössze három méter távolság van, ahol meglehetősen gyakran közlekedünk. Április 25-én már ki is kelt hét fióka. A fészket május 17-én épen és egészségesen hagyták el, nagy örömünkre. Közel húsz éve figyelem meg és fotózom a madarakat, ilyen fészkeléssel még nem találkoztam.

Borsányi Attila

TENGELIC FÉSZKELÉSE ÉPÜLETEN

Az MTVA Kunigunda útjai székházában dolgozom, ahol április közepén arra lettem figyelmes, hogy a tengelicek rendszeresen csoportosan közelítik meg az épületet. Gondoltam, biztos a tetőn lévő növények magjait eszegetik. De április 24-én már azt láttam, hogy a redőny kinti drótján megkapaszkodnak, és berepülnek a redőnytokba, sőt fészekanyagot is visznek be. Furcsálltam a helyzetet, mert úgy tudtam, csak lombkoronában fészkelnek. Egy hét elteltével már látszódtott is a fészkek, és megkezdődött a költés. Egy szelfibot segítségével sikerült képet készítenem a fészkekről és később a fiókákról is. Három fióka biztosan nevelkedett a fészkekben. Az etetés időszaka alatt még azt sikerült megfigyelnem, hogy folyamatosan négy felnőtt mozgott együtt, és felváltva jöttek a fészkekhez. A május 30-ai kirepüléskor az egyik fióka becsúszott a redőny és a fal közé, és ott beragadt. A redőny elmozdításával könnyen sikerült kiszabadítanom, és így beesett a szobába. Egy sötét dobozba tettem, hogy megnyugodjon, majd kis idő múlva az épület mellett lévő bokorba helyeztem. A szülők hamar felfedezték, és láttam, hogy ott tovább etetik. Pár nap elteltével újra hoztak fészekanyagot, és újabb költés kezdődött.

Gallai Tamás

Fotók: Gallai Tamás

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2023 júliusának, augusztusának és szeptemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

JÚLIUS

A hónap folyamán több helyen is láttak kenti csérek Magyarországon, főleg a Duna vonalában: az első héten Komáromnál egyet (Szecsódi M.), a második héten Gödnél tizenhetet (Kisari Sz.), a hó közepén Komáromnál, a Vág torkolatánál előbb hármat (Szeimann P.), majd ötöt (Pénzes L.), az utolsó héten pedig Halászteleknél ötöt (Bereczki L., Zsoldos Cs.) ❶, de július negyedik hetében a fertőújlaki élőhelyrekonstrukciós-területen (Borsodi-dűlő) is feltűnt két kenti csér (Hadarics T. és társai). Júliusban többször észleltek egy öreg hím feketeszárnyú székicsért a Kisújszállás melletti Nagy-réten, a hónap negyedik hetében pedig már két példány is szem elé került a nyár végi gyülekező székicsércsapatokban (Kiss Á.). Július második felében többször megfigyeltek egy öreg, vedlő keleti székicsért a Kisújszállás melletti Nagy-réten (Kiss Á. és mások) ❷❸❹ – az adat hitelesítése esetén ennek a kelet-ázsiai fajnak ez lesz az első előfordulása Magyarországon. A hónap közepén a Fertő Rákosi-öblében egy immatur (Mogyorósi S.), a harmadik héten a tihanyi révnél egy világos színváltozatú öreg (Langer L., Takács Á.), Fehérvárcsurgón (Staudinger I. és mások) és Balatonlellénél pedig egy-egy fiatal ékfarkú halfarkast láttak (Király Á.). Július második felében többször megfigyeltek öt vörös ásóludat a fertőújlaki élőhelyrekonstrukciós-területen (Pellinger A. és mások) ❺, a hónap utolsó napjaira viszont már csak egy maradt ott közülük (Hadarics T., Mogyorósi S.). Július negyedik hetében egy dögön táplálkozó fakó keselyűt észleltek a Bakonyban (Tűzkövesbörc), Hárskút közelében (Nagy T.).

Fotó: Bereczki László

Fotó: Kiss Ádám

Fotó: Mészáros József

Fotó: Pitó Andor

Fotó: Hadarics Tibor

AUGUSZTUS

A hónap elején még látták Kisújszállás határában azt az öreg keleti székicsért, amelyik már július közepe óta ott tartózkodott (Kiss Á.) ❶. Augusztus első vasárnapján ❷ és az azt követő négy napon többeknek sikerült megfigyelni egy fiatal korallsirályt a Vas megyei Ölbő település melletti kavicsbányatavon és a közeli horgásztavon ❸❹ (Tóth K. és mások) – ennek a mediterrán elterjedésű, ritka sirályfajnak ez mindössze a harmadik előfordulása Magyarországon. A második héten többször kerültek szem elé ékfarkú halfarkasok a Balatonon: Révfülöpnél egy immatur (Pitó A.), Fonyódon két immatur (Ilycsin L. és társai) ❺, Balatonlellén pedig egy öreg példányt láttak (Klébert A.). A hónap harmadik hetében Siófoknál, előbb Balatonszéplakon (Illés G., Pálkás A.), majd

Fotó: Kiss Ádám

Fotó: Tóth Kornél

Fotó: Hadarics Tibor

Fotó: Hadarics Tibor

Fotó: Ilycsin László

Fotó: Ilycsin László

Fotó: Ilycsin László

Fotó: Csibrányi Balázs

Fotó: Szilágyi Attila

Szabadisóstón (Péntek I.) láttak egy kenti csért. A hónap negyedik hetében Balatonfenyvesen két (Barkóczi A. és mások), Balatonmáriafürdön pedig egy (Rajna T.) ékfarkú halfarkast észleltek. Augusztus utolsó hetében Katymár határában (Válaspuszta) egy immatur pusztai sas került szem elé (Tamás Á.). Ugyancsak a hónap utolsó hetében egy fiatal nyíl farkú halfarkast figyeltek meg a Tisza-tavon, Poroszló közelében (Bebesi Z. és mások) ❶❷❸. Augusztus legvégén egy feketeszárnyú székicsért láttak az egyik Kunszentmárton melletti bányató kiszáradófélben lévő medrében (Csibrányi B.) ❹, Balatonmáriafürdön (Vámosi K.) és a szántódi révnél (Gál L.) pedig egy-egy ékfarkú halfarkas mutatkozott.

A hónap legelején Balatonmáriafürdón egy ékfarkú halfarkast láttak (Vámosi K.). Szeptember első napjaiban még a Tiszaton tartózkodott az augusztus végén ott már többször megfigyelt fiatal nyíl farkú halfarkas, de már nem Poroszlónál, hanem a Sarudi-öbölben lehetett megfigyelni (Molnár Á. és társai, Bobák M. és társai) 15. Szeptember második hetének elején a Székkutas határában lévő Csomorkányi-pusztán egy kalandrapacsirtát (Kackó Á.), az Orosháza melletti bányatavakon pedig egy feketeszárnyú székicsért láttak (Kaczkó Á.). A hónap második hetében Jobbágyi közelében, a Szuha-pusztadűlő felett (Molnár M.), a harmadik hetében pedig a Börzsönyben, Peröcsény község határában (Krempf I. és társai) észleltek egy átrepülő fakó keselyűt. A harmadik hét végén egy vándorfűzikét fogtak és gyűrűzték Tömördön (Tatai S. és társai) 16. Szeptember negyedik hetében a Berettyóújfalú melletti Andaházán többször láttak egy hegyes farkú partfutót (Veszelinov O. és mások) – ennek az észak-szibériai partmadárfajnak ez mindössze a harmadik előfordulása Magyarországon. Ugyan ezen a héten Debrecen és Mikepércs között egy öreg dolmányos sirályt észleltek (Veszelinov O.; Szelőczei I.). Szeptember utolsó hetében a kardoskúti Fehér-tónál egy feketeszárnyú székicsért (Vasas A.), a hajdúszoboszlói Angyalházán (Ecsedi Z., Béke Cs.) és a nádudvari Szelencésen (Gyüre P., Juhász L.) egy öreg ázsiai pettyeslilét 17. a szegedi Fehér-tavon egy laposcsőrű víztaposót (Engi L., Mészáros Cs.; Barkóczi Cs. és társai), a hansági Fehértó felett két fakó keselyűt (Bodor Á.), a Nagy-hegyes határában lévő Nyírő-réten egy fiatal cankópartfutót figyeltek meg (Szecsődi M., Szecsődi Gy.), a Naszály határában fekvő Ferencmajori-halastavaknál pedig egy berki nádiposztát fogtak és gyűrűzték (Privigyei Cs. és mások) 18.

Fotó: Ruff Andrea

Fotó: Bobák Maximilián

Fotó: Gyüre Péter

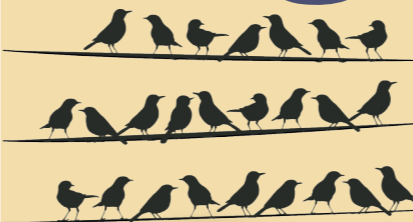

Fotó: Lippai Károly

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy –amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához (e-mail: ritkamadarak@mme.hu).

CSIPOGÓ 2023. tél

Csapatban vagy egyedül jobb madárnak lenni?

csapatban előbb észreveszik a ragadozót

ELŐNYÖK

HÁTRÁNYOK

csapatban feltűnőbbek: a ragadozó előbb észreveszi őket

Hogy csinálja a barkóscinege?

És hogyan csinálják más madarak?

TALÁLD MEG A CSAPATBAN ÉLŐKET!

Ha még nem múltál el 14 éves, játssz velünk menő nyereményekért az MME Boltból! Lapozz az utolsó oldalra!

A fiatal és idősebb barkóscinegék a költési időszak végén csapatokba rendeződnek. Jellegzetes csapathangjuk célja a kapcsolattartás a sűrű nádasban.

ELŐZŐ SZÁMUNK NYERTESE: Illyés Gergely, 11 év

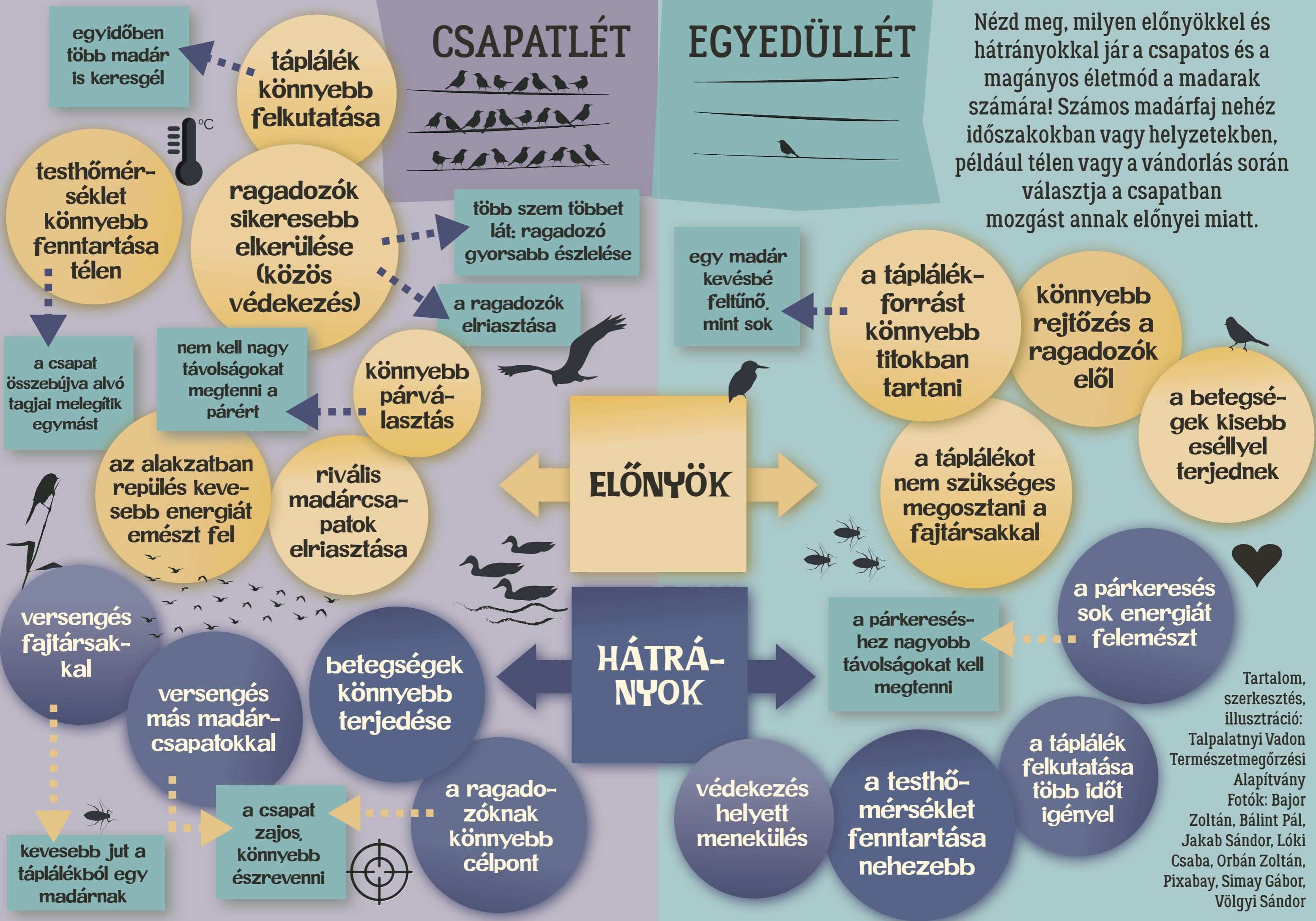
Megoldás:

1 - c), 2 - a), 3 - b), 4 - a) és c), 5 - b), 6 - c), 7 - a), 8 - b)

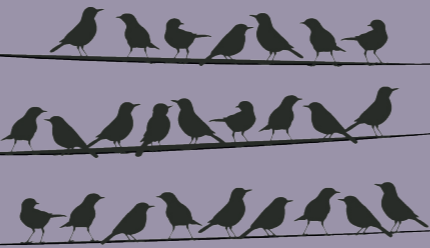
CSAPATLÉT

EGYEDÜLLÉT

Nézd meg, milyen előnyökkel és hátrányokkal jár a csapatos és a magányos életmód a madarak számára! Számos madárfaj nehéz időszakokban vagy helyzetekben, például télen vagy a vándorlás során választja a csapatban mozgást annak előnyei miatt.

táplálék könnyebb felkutatása

egyidőben több madár is keresgél

testhőmérséklet könnyebb fenntartása télen

ragadozók sikeresebb elkerülése (közös védekezés)

több szem többet lát: ragadozó gyorsabb észlelése

egy madár kevésbé feltűnő, mint sok

a táplálékforrást könnyebb titokban tartani

könnyebb rejtőzés a ragadozók előtt

a betegségek kisebb eséllyel terjednek

a csapat összebújva alvó tagjai melegítik egymást

nem kell nagy távolságokat megtenni a párért

könnyebb párválasztás

ELŐNYÖK

az alakzatban repülés kevesebb energiát emészt fel

rivális madárcsapatok elriasztása

a táplálékot nem szükséges megosztani a fajtársakkal

versengés fajtársakkal

versengés más madárcsapatokkal

betegségek könnyebb terjedése

HÁTRÁNYOK

a párkereséshez nagyobb távolságokat kell megtenni

a párkeresés sok energiát felemészt

kevesebb jut a táplálékból egy madárnak

a csapat zajos, könnyebb észrevenni

a ragadozóknak könnyebb célpont

védekezés helyett menekülés

a testhőmérséklet fenntartása nehezebb

a táplálék felkutatása több időt igényel

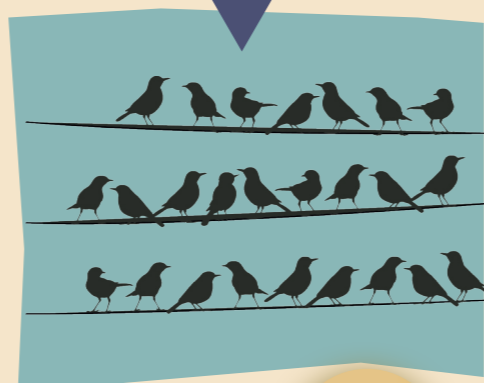
Tartalom, szerkesztés, illusztráció: Talpalatnyi Vadon Természetmegőrzési Alapítvány
Fotók: Bajor Zoltán, Bálint Pál, Jakab Sándor, Lóki Csaba, Orbán Zoltán, Pixabay, Simay Gábor, Völgyi Sándor

CSAPATBAN VAGY EGYEDÜL?

Felismered őket?
Írd a madár nevét a kép mellé!

Nézz utána, hogy
melyik madár tölti
ideje nagy részét
csapatban!
Húzd a csapatban
élő madarak fotóját
a dróton ülőkhöz!

1

2

3

4

5

6

8

9

7

10

13

14

12

11

Megoldásokat 2023. december 30-ig várjuk ide: csipogo@mme.hu.
A megfejtés beküldői hozzájárulnak nevük és életkoruk közléséhez.

Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

MME Haris

Érdeklis a madarak világa, és egy könnyű, jól használható távcsövet keres? A Haris belépő szintű távcső tökéletes társ a madármegfigyeléssel és természetjárással ismerkedőknek. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Tűzok

Éles és kontrasztos kép, széles látómező és strapabíró külső. A remek ár-érték arányú Tűzok távcsövek kiváló eszközök minden madárbarátnak. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Vércse

A természet szerelmeseiként egy kompromisszummentes képminőséget nyújtó és bármilyen időjárási körülmény közepe tökéletesen működő kézi távcsövet keres? A Vércse ED-lencsei élethű színeket és tökéletes képminőséget biztosítanak, hogy minden apró részletet kiválóan láthassunk. (8x42 és 10x42 modellek)

Az MME távcsövek időjárásálló vázzal rendelkeznek, lencsevédő kupakkal, nyakpánttal és tokkal érkeznek a csomagban.

MME BÍbic teleszkópok

Állítható nagyítású spektívjeink tökéletesek a távolban megbújó partimadarak vagy épp a pusztában vadászó ragadozók megfigyeléséhez. A kategóriához képest kompakt méretnek és kis súlynak hála egy egész napos madarászturnára is magunkkal vihetjük a terepen is megfelelő védelmet nyújtó tokban.

Folyamatosan bővülő távcsőkínálatunkért
látogass el webáruházunkba!
mmebolt.hu/madarmegfigyeles
06-20-969-7778

to
N

ATC/STC

SEE THE UNSEEN